پرسی فەمینیزم لە هەرێمی کوردستان جۆرەکانی فەمینیزم و جیاوازییەکانیان.. گەنا سەعید

پێشەکی

ئەم وتارە هەوڵێکە بۆ بەرهەمهێنانی تێگەشتنێکی داینەمیک و زیندوو لە چۆنێتی ئامادەیی فەمینیزم لە کۆمەڵگەی کوردستاندا لەنێو کار و خەبات و هەوڵی ڕۆژانەی ژناندا. هەروەها دەیەوێت تیشک بخاتە سەر فەمینیزمە جیاوازەکان لە کوردستان و پەیوەندیی نێوان ئەوان و ژنان لەنێو کۆمەڵگەدا. ئەم وتارە لە چەند بەشێکدا نووسراوە، لە سەرەتادا بە پشتبەستن بە پێناسێکی سادە و گشتی لە "فەمینیزم" دوو پێوەر بەکار دێنێت بۆ ڕوانین لە ئامادەیی فەمینیزم لە کوردستان. یەکەم؛ ناسینەوە و دەستنیشانکردنی نموونەکانی پراکتیسی فەمینیستانە لە ژیانی ڕۆژانەی ژنان و کۆمەڵگەدا و دووەم؛ ئاستی بەرهەمی تیۆری، هزر و بیرکردنەوەی فەمینیستی لە کوردستان. بە تێڕامان و سەرنجدانی ئەم دوو پێوەرە، تێگەیشتنمان دەدەنێ سەبارەت بە فەمینیزم لە کوردستان وەک بەشێک لە خەباتی بەردەوامی ژنان بۆ بەدەستهێنانی ماف و پێگەی زیاتر و ڕووبەڕووبوونەوەی ستەم وچەوسانەوە لەسەریان.
لە بەشی دووەمدا ئەم وتارە گوزەرێک دەکات بەسەر جۆر و جیاوازەکانی فەمینیزم و گەشەکردنیان لە ئەوروپا و ڕۆژاوا لەگەڵ کاتدا. لەڕووە ئەو ڕاستییە دووپات دەکاتەوە کە فەمینیزم لە هیچ کات و سەردەمێکدا خاوەنی یەک گوتار و، پێناسێکی سادە و ڕاستەوخۆ نەبووە. بەم پێیەش هیچ کات یەک جۆری فەمینیزم نەیتوانیوە ئامرازێک بۆ خەباتێکی یەکگرتوو بۆ هەموو ژنان پێکەوە بەدەست بهێنێت. بەڵکوو ژنان وەک بەشێکی دانەبڕاو لە کۆمەڵگەی دابەش بوو بەسەر بەرژەوەندیی چینایەتیی جیاوازدا، ئەوانیش هەمیشە بەپێی جێگا و ڕێگای چینایەتییان، بەپێی ئینتمایان بە بزووتنەوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی تر، لە گروپی جیا جیادا جۆرەکانی فەمینیزمیان گەشەپێداوە و هەڵبژاردووە و، یان ڕەتیان کردۆتەوە، ڕێگای کار و خەباتی جۆراو جۆریان گرتووە بۆ بەدەستهێنانی ماف و ئازادی زیاتر، و وەستانەوە بە ڕووی هەڵاواردن و جیاکاری ڕەگەزی. لە بەشی کۆتایی وتارەکەدا لە ڕێگەی چەند ئەنجامگیرییەکەوە، ڕەنگدانەوەیەی جۆرەکانی فەمینیزم و جیاوازییان لەنێو خەباتی

ژناندا لە کوردستان ڕۆشنتر دەبێتەوە و، خاڵە هاوبەشەکانی کە دەتوانێت هەوێنی خەباتێکی یەکگرتووی ژنان بێت بەرجەستەتر دەردەکەوێت و پەیوەندیی خەباتی فێمینیستی لە کوردستان بە فێمینیزمەکانی ئەوروپی و جیهانییەوە ڕوونتر دەبێتەوە.

گەنا سەعید چالاکی یەکسانیخوازی ژنان و نووسەر

١. پراکتیسی فێمینیستی لە کوردستان چییە؟

ئەگەر تێگەشتنێکی سادە و ئایدیاڵ لە پراکتیسی فێمینیزم بریتی بێت لە هەر هەوڵ و خەباتێکی بەردەوامی ژنان و “پیاوانی یەکسانیخواز” لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا بۆ وەستانەوە بەرامبەر بە جیاکاری و هەڵاواردن لە دژی ژنان کە بە هۆی “ژنبوونەوە” ڕوو دەدەن، بە ئامانجی بەدەستهێنانی ماف و ئازادیی زیاتر لە بوارەکانی ژیانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا. ئەوا کۆمەڵگەی کوردستان وەک هەر کۆمەڵگەیەکی تری زیندوو و داینەمیکی دنیا، خەباتی ژنان لە بەرامبەر بە نایەکسانی و بێمافیدا پێ بە پێی جۆرەکانی تری خەبات و تێکۆشانی نێو کۆمەڵگە، بوونی هەبووە.

هەندێک بەڵگەی کەم بەردەستن کە باس لە دەوری ژنان دەکەن لە سەرەتای سەدەی ٢٠دا کە پێ بە پێی گۆڕانکارییە سیاسییەکان هەوڵی باشترکردنی جێگا و پێگەی ژنیان داوە لە کۆمەڵگە و لەنێو خێزاندا.

نموونەی زۆرتر بەردەستن لە دوای ساڵی ١٩٥٨ و، بە تایبەتتریش لە ساڵانی هەفتاکانی سەدەی بیستەوە هەتا ئەم سەردەمەش، کە دەکرێت

وەک نموونەی خەباتی ژنان بە ئازادی و مافی زیاتر و ڕزگاری لە دەست پیاوسالاری، واتە وەک نموونەی پراتیکی فەمینیستی لە کوردستان بناسێندرێن.
کۆمەڵگەی کوردستان لە سەدەی بیستدا خەباتی دژە کۆلۆنیالیزم و دژە داگیرکاری، خەباتی چەپ و سۆشیالیستی حیزبی شیوعی ساڵانی پەنجا و شەستەکان، خەباتی چەکداری ناسیۆنالیزمی پارتی و یەکێتی دەیەی هەفتاکان و هەشتاکان و، لە نەوەدەکان خەباتی چەپ و کۆمۆنیسیشی بە خۆیەوە بینیوە، ژنانیش چ وەک تاک یان وەک گروپ هەمیشە لە تەنیشتی ئەم جووڵانەوانەی تر هەوڵیانداوە کە پێگە و جێگەی خۆیان لە بەرامبەر پیاواندا باشتر بکەن و فرسەتی زیاتر بە دەست بهێنن بۆ بەشداریکردن لەو بوارانەدا کە ئەم بزووتنەوانە ڕەخساندوویانە. ئەو هەوڵدانانەی ژنان لەژێر هەر ناوێکدا یان لەنێو هەر چوارچێوەیەکی سیاسیدا بووبێت نموونەی جۆری جیاواز لە پراکتیسی فەمینیستی ژنان بوون لەو مێژووانەدا.

ئەوەی کە زۆر بەرجەستەیە لە هەموو ئەم دەورانەدا، ئەو ڕاستییەیە کە خەباتی ژنان بۆ ڕزگاری و یەکسانی و، پراتیکی فەمینیستی ئەوان زیاتر وابەستە و هەمیشە تێکهەڵکێش بووە بە خەباتی سیاسیی حیزب و گروپە سیاسییەکانەوە، بە بیر و بۆچوون و ئایدیۆلۆجیای جیاوازەوە. چەندە ئەم حیزب و گروپانە سیاسەتێکی پێشکەوتنخواز و یەکسانیخوازیان هەبووبێت، ژنانیش فرسەتی باشتر و زیاتریان بەدەستهێناوە کە خواست و ئامانجە فەمینیستییەکانیان بەرنە پێشەوە و جێگە و ڕێگەی خۆیان لەو چوارچێوانەدا باشتر بکەن.
بە نموونە، لە سەردەمی خەباتی حیزبی شیوعیی بەر لە ساڵانی هەفتاکان هەزاران ژن بەشداری خەباتەکیان کردووە بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی و ئازادی و ڕزگاریی خۆیان. لەنێو ڕیزەکانی خەباتی چەکداری پارتی و یەکێتی(بەتایبەت یەکێتی)ی لە کۆتاییی هەفتاکان و هەشتاکان لە خەباتی شاخ، سەدان ژن هەوڵیان داوە کە خەباتی چەکداری بکەن و بە ئامانجی ئەوە کردوویانە کە جێگە و پێگەی ژنان لە “شۆڕش”دا بکەنەوە. تەنانەت لەنێو یەکێتیی ژنانی حیزبی بەعسیشدا لە هەفتاکان و سەرەتای هەشتاکان ژنانێك هەبوون کە هەوڵیانداوە بە زیادکردنی فرسەتی خوێندن و کارکردن و تەندروستی بە ژنان و بەهێز کردنی پێگەی ئابووریيان. لە ساڵی نەوەدەکان و دەرکەوتنی بەرجەستەتری ڕێکخراوەکانی ژنانی پارتی و یەکێتی و حیزبی شیوعی و ئیسلامییەکان، بە سەدان ژن و کچ لە ڕیزی ئەم حیزبانەدا کاریان کردووە و خەریکی بردنە سەری توانایی و پێگە و شوێنی ژنان بوون بەو مەرجانەی کە بەیان دیاری کرابوو. تەنانەت

هەر لەم سەردەمەدا ژنانی نێو پارتە ئیسلامییەکان هاتبوونە پێش و باسیان لە خەبات لە دژی توندوتیژی و دادپەروەری بە ژنان دەکرد.
هەر لەو دەیەیەدا ئەوەی کە پێشەنگی خەبات بوو بۆ یەکسانی و مافەکانی ژنان و دژی توندوتیژی و تیرۆری ژنان، بە سەدان ژنانی کۆمۆنیستی نێو ڕێکخراوی سەربەخۆی ئافرەتان بوون، کە ئەم ڕێکخراوەش لە باری سیاسی و ئایدیۆلۆجییەوە سەر بە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بوو. ئەم ژنانە توانیان نموونەی گەورە لە نەریتەکانی چەپ بە خەبات بۆ یەکسانی و ئازادیی ژنان زۆر ڕادیکاڵانە لە کۆمەڵگەی کوردستان بۆ یەکەم جار نمایش بکەن.
پلاتفۆرمی ماف و داواکارییەکانی ژنان، نووسینەوەی یاسای یەکسانی، وەک بەدیلی یاسای باری کەسێتی، دانانی پەناگای داڵدەدانی ژنانی هەڕەشەلێکراو لە کوردستان و کارکردن بۆ یەکەم جار لەگەڵ ژنانی کرێکاری نێو کارگە بچووک و ئەهلییەکان، بەشێکی کەمن لەو جۆرانە لە چالاکی و خەبات. هەرچەندە ژنانی کۆمۆنیست هیچ کات بە خۆیان نەووت فێمینیست، لەبەر ئەو باوەڕەی کە بەدیهاتنی یەکسانیی تەواو بە ژنان لە خەبات بۆ سۆشیالیزم و بەدیهێنانی کۆمەلگەیەکی یەکساندا دەبینن، بەڵام ئەمە ناتوانێت ئەو ڕاستییە ڕەت بکاتەوە کە ئەم سەدان ژنە خەریکی خەبات بوون بۆ مافەکانی تایبەت بە ژنان و، وەستانەوە بەرامبەر ستەم و چەوسانەوەی ژنان.
لە دوو دەیەی ڕابردووشدا، بەتایبەت دوای ٢٠٠٣وە، بە سەدان ژن بە هۆی کۆتای سیاسی و کرانەوەی دەرفەتی بەشداری لە هەموو بوارەکاندا، چوونەتە نێو ڕیزی سیاسەت و لەوێوە خەریکی بەدەستهێنانی پلە و پۆستی حیزبی و سیاسی و پۆستی باڵای نێو دەسەڵات بوون و، هێشتا ساڵانە سەدانی تریش هەر خەریکی ئەو کارەن.
لە بەشی خوارەوەی کۆمەڵگەدا، بە سەدان ژنانی چالاک لەنێو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵەی مەدەنی کار دەکەن، ڕێکخراویان دروست کردووە و، ڕۆژانە کار بۆ بەدەستهێنانی مافەکانی ژنان دەکەن و لە ڕیزی پێشەوەی خەباتن بۆ گۆڕینی یاسا بە قازانجی ژنان و دەستبەرکردنی مافی زیاتر، چاودێریی یاسا، داڵدەدانی ژنان، پاراستنیان لە دەست توندوتیژی، دابینکردنی پارێزەر و ؛ جگە لە چەندین گرووپی فشار و هەڵمەتەکانی هوشیاری و خۆپێشاندان و نووسینەوە و بڵاوکردنەوەی پلاتفۆرمی مافەکانی ژنان.
کەمپینە جۆراوجۆرەکانی ژنان بە درێژایی ١٧ ساڵی ڕابردوو بەردەوام هەبوون، کە هەندێکیان جێگای گرنگیان لە خەباتی ژناندا هەیە. کەمپینەکانی دژی توندوتیژیی لەسەر ژنان، کەمپینەکانی دژی تیرۆری ژنان، کەمپینەکانی دژی بەردەبارانکردنی دوعا، کەمپینی “ناوی من ناوی دایکمە”..، هتد. سەدان کۆنفرانس و سیمیناری جۆرا

وجەر، بەرنامەی هوشیاری و تواناسازیی ژنان، نوێنەرایەتی و قسەکردن و بەشداریکردنی چالاکانی ژنان لە میدیادا بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەڵاواردن، سووکایەتی و هەڕەشە و توندوتیژیی لەسەر ژنان.

ژنانی کارمەند و کرێکار و چینی خوار مامناوەندی لە کوردستان، هەم وەک تاکەکەس و، هەم وەک گروپ لەسەر دوو تەوەرەی جیا خەبات دەکەن، یەکیان بۆ بژێوی و ژیان و گوزەرانی خۆیان هەموو ڕۆژێک وان لە ڕیزی پێشەوەی خۆپیشاندان و ناڕەزایەتی، ئەمە بەشداری ئەوانە لە خەباتی چینایەتیی ئەوان بۆ بەدیهاتنی خواستە ئابووری و خزمەتگوزارییەکان. و لە سەر ئاستێکی تر هەموو ڕۆژ بەرەنگاریی دەستدرێژی سەکسی لە شوێنی کار دەبنەوە، بەرەنگاریی لەگەڵ جیاوازی کرێ و دەرماڵە دەکەن بە هۆی هەڵاواردنی ڕەگەزییەوە، دژی توندوتیژی دەوەستنەوە و، دژ بە کۆنەپەرستی دینی و خێڵەکی دەنگ هەڵدەبڕن.

چەند پێشمەرگەی ژن لە سەدەی ڕابردوو

ئەمانە هەمووی دەکرێت نموونەی پراکتیسی فێمینیستی جۆراوجۆر بن کە ژنان لە کوردستان کردوویانە و بەردەوامن لەسەری. ئەمانە تایبەتمەندییەکانی خەبات و پراکتیسی ڕۆژانەی ژنانی کوردستانن لەم سەردەمەی ئیستادا. جا چ بۆ قایمکردنی پێگەی ژنان بێت لەناو دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری و پۆست و پلە باڵاکاندا و، یان بۆ خواستە گشتییەکانی تری وەک بەدیهێنانی مافی زیاتر و یەکسانی و وەستانەوە بێت بە ڕووی جیاکاریی ڕەگەزی لە کۆمەڵگە و لە مەیدانی کار و ماڵدا. ئەوەی کە پێویستە بە تیۆرناسە فێمینیستەکان، کە ئەم

پراکتیسانەی خەباتی ڕۆژانەی ژنان، بەبێ جێگای تێڕامان و لێکۆڵینەوە و پێناسەکردنەوە. لە جیاتی ئەوەی بە نامە لە “فەمینیزم” لەیک بدرێنەوە، دەبێت لە پەیوەند بە “فەمینیزم”‘ و جۆرەکانییەوە، لەو مێژووە دیاریکراوانەدا پێناسە بکرێن و تێگەشتنی تەوری بەرامبەریان بەرهەم بهێنرێت.
ئەگەر کەسێک بپرسێت چۆن کرداری ژنانی “ئیتحاد نیسائی بەعس” بە فەمینیزم ناو دەبرێت؟ وەڵامەکەی ئەوەیە کە ئەوان خەریکی بەدەستهێنانی پلە و پۆستی باڵای سیاسی و ئابووری بوون بۆ خۆیان لەناو پێکهاتەی ئەو دەسەڵاتەدا و، توانیشیان بەشێک فرسەت بۆ ژنانی تر بەدەست بهێنن کە بچنە بەر خوێندن و ببنە خاوەنی کار و ئابووریی سەربەخۆ، هەر ئەم ژنانەش لە هەمان کاتدا چاویان دەپۆشی لە سەرکوتی سیاسی و ئەنفال و جینۆسایدی خەڵکی کوردستان. ئایا ئەمە هەر نموونەیەکی تری ئەو بەشە لە فەمینیزم نییە کە لە زۆر جێگەی تری جیهاندا هەمیشە پاڵ دەسەڵاتی گرتووە و خەریکی کردنەوەی جێگای خۆیەتی لەناو پۆست و پلە باڵاکاندا و، بە ئەمەش هەمیشە چاوپۆشی کردووە لە هەمو نەهامەتییەکانی ٩٩٪ ی ژنانی تر و خەریکی بەدەستهێنانی دەستکەوت بووە بۆ ژنانی ئیلیت و ئەو چینی باڵادەست.
لە ڕاستیدا ئەمەش جۆرەکە لە فەمینیزم کە لە بەشی داهاتوودا ڕۆشنتر دەبێتەوە.

٢- هەژاری تەوری فەمینیستی لە کوردستان:
پێوەرێکی تر بۆ ئاست و ئامادەیی فەمینیزم لە کوردستان بریتییە لە ئاستی بەرهەمی بیرکردنەوە و تەوری فەمینستی لە کوردستان. بەرهەمی هزرێك کە بەرئەنجامی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی مەیدانی و لێکدانەوە و شیکاری بێت بۆ بارو دۆخی ژنان و سەرچاوەی ستەمی ڕەگەزی و هەوڵەکانیان بۆ ئازادی و یەکسانی، بێت. ئەمەش پێوەرێکی باشە چونکە هەم دەژمێردرێت و هەم لە باری چۆنایەتییەوە دەبینرێت، بۆ نموونە دەتوانین بڵێین چەند لێکۆڵینەوە و کتێب و وتارمان هەیە کە فۆکەسی لەسەر لایەنە گرنگەکانی ئەم بابەتەی بەردەستمان کرد بێت؟
بە گوزارەکی خێرا بەسەر ئەوەی تا ئێستا بەرهەم هاتووە، لەم بارەوە کەلێنی گەورە هەست پێ دەکرێت، بەتایبەت لە بواری لێکۆڵینەوەی مەیدانی و لێکدانەوە و شیکاریدا سەبارەت بە ئەزموونی ژنانی کوردستان و پەیوەندیی بە تەوری فەمینیستی لە جیهاندا.
هەڵبەت وەک زۆرێک لە بوارەکانی تری گەشەی کۆمەڵگە، لەم بوارەشدا کاری باش دەستی پێ کردووە لە چەند ساڵی ڕابردوودا، بە تایبەت کاری وەرگێڕان و گواستنەوەی ئەزموونی فەمینیزمی ئەورووپی و جیهانی. بەڵام ئاستی ئەم کارە لە کوردستان هێشتا زۆر سەرەتاییە.

لێکۆڵینەوە مەیدانییەکان و لێکدانەوەی پشتبەستوو بە زانستەکانی وەک (مێژووناسی، کۆمەڵناسی، جێندەرناسی) لەسەر بارودۆخی ژنان و شێوازەکانی خەباتیان تا ئاستی نەبوون وایە.

هەژارییەک بەدی دەکرێت کە لە ژمارەی وتار و نووسینەکاندا نییە، بەڵکوو زیاتر لە کوالێتی و بەڵگە و ئاراستەکانیاندایە. کاتێک کەسێک دەگەڕێت بە دوای بابەتی فکری و لێکۆڵینەوە، بۆ نموونە سەبارەت بە میژووی ژنان، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ئەوان، ئامارەکانی کارکردن و خوێندەواری و تەندروستی و.. هتد، پەیوەندیی هێزی ژن لە لادێ لەنێو خێزان و لە کێڵگە، هێزی ژن لە خێزانی ناو شار، بەشداری ئابووریی ژنی کرێکار، خەسڵەتەکانی ژنی ماڵەوە! بە دەگمەن بابەتی لەم جۆرانەی دەستکەوێت. هەر بۆیەشە تا ئێستا تیۆرییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی فێمینیستی نییە کە بە بنەما بە بەڵگە و ئامار و بارودۆخی تایبەت بە ژنانی کوردستان، تێگەیشتنێکی فراوانی لەسەر ژنان و خەباتی ڕزگاریخوازیان دروست کردبێت. سەرباری بوونی چەند سەنتەری خوێندنی جێندەر و هەروەها چەند بەرهەمێکی ئەکادیمی لەسەر فێمینیزم لە کوردستان، هێشتا سەرەتای ئەو ڕێگایەی بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنە.

پێویستە ئەوە ڕۆشن بێت کە بەرهەمهێنانی لێکۆڵینەوەی زانستی و فیکری و تەوریی تایبەت بە ئەزموونی خەبات و پراتیکی فێمینیستی ژنان لە کوردستان، کارێکی زۆر قورستر و درێژ خایەنتر و زۆر فراوانترە لە چاو گوتارێکی فێمینیستی کە ئێستا بوونی هەیە و، هەوڵی نوێنەرایەتی کردنی فێمینیزم لە کوردستان دەدات.
لەم بارەوە فێمینیزمی ڕۆشنگەری لە چەند کۆنفرانسێکدا بە گوتارێکی نیمچە سێکولارەوە بە نێو ژنان و پیاوانی سێکولار و شاری و ئیلیت دەبینین.گوتاری ئەم فێمینیزمە، دەبێت هەمیشە سەری نەویتر بێت لە سەقفی “پاراستنی پیرۆزییە ئایینییەکان”. واتە هەر لە سەرەتاوە ڕێگەی ڕەخنەی ڕادیکاڵانەی ئایینی لێ گیراوە. سەرباری پشتیوانی حیزبێکی نێو دەسەڵات و بوونی سەرچاوەی دارایی و مرۆیی، بەڵام چالاکی و کۆنفرانسانە نەیتوانیوە ببێتە ئامرازی بەرهەمهێنانی تەورییەکی تایبەت بە فێمینیزم لە کوردستان و، تا ئێستا گوتارێکی ڕۆشنی نەبووە سەبارەت بە فێمینیزم و خەبات بۆ ڕزگاریی ژنان، بەڵکوو خەریکی تێکەڵکردنی “دیموکراسی و ئایین و سیکولاریسم و کولتوور”ە و هەر لە سەرەتاشەوە دژایەتی خۆی لەگەڵ چەپ و سۆشیالیزم و ڕەخنەی مارکسیستیشان داوە.
هەروەها گوتارێکی تری سەر بە بۆچوونی فێمینیزمی ڕادیکاڵ هەیە، کە

دژی داگیرکاری پیاوانە بە هەموو کایەکانی زانین و کولتوور و نووسین و سیاسەت و .. هتد دەنگی هەڵبڕیوە، وە خەریکی گواستنەوەی ئەزموونی فەمینیزمی ئەوروپی و ڕۆژاوایە بۆ ژنان لە کوردستان. هەرچەندە ئەم گوتارە هەوڵی داوە کە دەنگێکی ئەرێنی بە فەمینیزم و ناساندنی لە کوردستان دروست بکات، بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە لە هەوڵی سەپاندنی جۆرێک لە تێگەشتنی تایبەت لە فەمینیزم و چوارچێوەیەکی نامۆن بەسەر ژنان لە کوردستان، کە بەرهەمی خوێندن و تێگەشتنی کەسەکان خۆیانە لە فەمینیزمی ئەوروپایی و ڕۆژاوایی. بەشێک لەم گوتارە فەمینیزمی کردەتە دەفرێکی نامەی فەیو بەسەر ئاسمانی کۆمەڵگەوە، ژنانی لە کوردستان، بە تایبەت ژنانی چالاکی نەو ڕێکخراوەکانی خستەتە بەردەم تاقیکردنەوەی فەمینیست بوون، لەو ئاسمانەوە شەهادە دەبەخشێت و بڕیار دەدات کە فەمینیستە و کە فەمینیست نییە! ئەوە ڕاستە کە هەندێک فاکتەری جیهانداگر هەیە، لەوانە سەرمایەداری و پیاوسالاری کە لە هەموو جێگایەک، هەرچەندە بە شێوازی جیاواز، کاریگەرییان لەسەر نایەکسانی و ستەم لەسەر ژنان داناوە. بەڵام ژنان لە کوردستان بارو دۆخی ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیی تایبەت بە خۆیان هەیە، بەو پێیەش ئەزموونی خەباتی جیاوازییان هەیە دژی ستەمکاری.کاری لێکۆڵینەوە و هزر، تێوری فەمینیستی، ئەوەیە کە تێگەشتن لەسەر ئەمە دروست بکات، نەک ژنان و هەوڵەکانیان بە دواکەوتوو یان “نەزانی” یان نائاگایی تاوانبار بکات.

گوتارێکی تری فەمینیزم لە کوردستان، کە ئەمیش وەک ئەوانی تر نامەیە بە خەباتی ڕۆژانەی ژنان لە کوردستان، ڕێبازی ژنەلۆجی عەبدوڵا ئۆجەلانە کە لەم سالانەی دواییدا هەوڵی پێکردنەوەی ئەو کەلێنە فکرییەی خەبات بۆ ڕزگاریی ژنان دەدات. لەسەر دەستی ئەم دۆکتەرینە، گەریلا ژنەکانی کۆبانی، کە نەبەردییەکی بێوێنەیان لە دژی داعش نیشان دا، کراونەتە نموونەی ئەم جۆرە فەمینیزمە. نموونەی ژنێکیی خەیاڵی و بەهەشتی، کە ئازادە، ئازایە، جەنگاوەرە، بەڵام بێ سێکسە، و هەموو خواست و ئارەزوویەکی سێکسی هەڵگرتووە بۆ دوای ئازادی و ڕزگاریی گشتی. ئاسە کەمال لە کتێبی ژنەفەبیای ئۆجەلان جەخت دەکات لەوەی کە “ئەم تەورییەی ئۆجەلان بۆ لادێکانی کوردستانی تورکیا ،کە لە لایەن دەوڵەتی فاشیستی ڕەگەزپەرستی تورکیاوە لە دواکەوتویی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا هێڵراوەتەوە، دەتوانێ “بە ئاسانی خەڵکی سادە” لە دەوری خۆی کۆ بکاتەوە، بەڵام ناکەکە بۆ ژیانی شارنشینی کۆمەڵگەی کوردستان.”

٣-جۆرەکانی فەمینیزم لە جیهان و جیاوازییەکانیان

ناسینی فەمینیزم وەک بزووتنەوەیەکی فراوانی فرە ڕەهەند، بە هەموو ئاراستە و تێگەیشتنە جیاوازەکانییەوە یارمەتیمان دەدات کە ئەزموونی ژنان لە کوردستان لە بەر ڕۆشنایی ئەم ڕەهەندە جیاوازانە ببینین و پێناسیان بکەین. هەرچەندە لە چوارچێوەی وتارێکی لەم جۆرە، تەنها دەتوانرێت گوزەرێکی خێرا بکرێت بەسەر جۆرەکان و جیاوازییەکانی فەمینیزمدا. خۆشبەختانە ئەم کارە لەلایەن چەندین کەسی ترەوە کراوە و لەم بارەوە کتێبخانەی کوردی هەژار نییە.

مارتا ئە گیمینزی، بە ڕەچەڵەک ئەرجەنتینی و پرۆفیسۆری سۆسیۆلۆجی لە زانکۆی کۆلارادۆ، دەڵێت، فەمینیزم یەک شت نییە، بەڵکو چەترێکە بۆ ڕەنگای جۆراوجۆر. زۆرێک لە لێکۆڵەرانی بزووتنەوەکانی فەمینیزم هاوڕان لەسەر ئەوەی کە فەمینیزم هەرگیز نەبووەتە جەستەیەکی یەکخراوی فیکر، هەر بۆیە شێوازی فرەجۆری هەیە و، بەردەوام شێوازی تازەشی لێ بەرهەم دێت کە لە ئەنجامی دایەلۆگ و مشتومڕی فکری و پراکتیس و ئەزموونکردنی ژنان لە نێو جووڵانەوەکان و خەباتی ڕۆژانە لەکۆمەڵگەدا، فەمینیستەکان لێکۆڵینەوەی لە دەکەن، بیری لە دەکەنەوە و لێکدانەوەی بۆ دەکەن، هەر بۆیە بەردەوام گەشە دەکات و، تەنانەت جار جارە جۆرێکیان کە پاشەکشەی کردووە، لە جێگای جۆرێکی تر بەرهەم هاتووە.

یەکێک لە میتۆدە باوەکانی پۆلێنکردنی فەمینیزم جیاکردنەوەیانە بە پێی ئاراستەی سیاسی و ئایدیۆلۆژییان، چونکە یەکێک لە خاڵە جیاکەرەوە بەرجەستەکانە. هەروەک جاکلین کێک و مەگ لێکستون دەڵێن ئەوەی فەمینیستەکان کە دەکاتەوە پێکەوە، پابەندبوونیانە بە دژایەتیکردنی ستەم لەسەر ژنان، بەڵام ئەوەی وای کردووە کە بوونی یەک تیوری فەمینیستی یەکگرتوو هیچ کات ئیمکانی نەبێت تێوەگلانی فەمینیزمە لەگەڵ تیۆری و سیاسەتی جۆراوجۆردا.

نانسی فرەیسەر (١٩٤٧-) فەیلەسوف و فەمینیستی ئەمریکایی

ئەم وابەستەییە بە ئایدیۆلۆجیا و سیاسەتی ترەوە لە چەند مشتومڕەی سەرەکیدا لەنێوان فەمینیستەکاندا ڕەنگیان داوەتەوە بە فراوانی؛ لەوانە جیاوازیی سەبارەت بەوەی کە ژنان جێگا و ڕێگای چینایەتی و بەرژەوەندیی جیاوازیان هەیە، یان گروپێکی هەمەجینیەسن بە هەی سەرکوتی ڕەگەزییەوە. و یان جیاوازییان لە گێڕانەوە بە سەرچاوەی مێژوویی ستەم و چەوسانەوەی ژنان؛ لە ئەنجامیشدا هەمیشە گەیشتوونەتە ڕێگاچارە و شێوازی خەباتی جیاواز بە کۆتاییهێنان بە ستەمی ژنان. کۆک و لەکستون خۆجت لەوە دەکەنەوە کە هیچ کات ململانێ تیۆرییەکان لە دەرەوەی ململانێی چینایەتییەکاندا ڕوو نادەن، بەڵکوو جیاوازیی چینایەتی بەردەوام کاریگەریی لەسەر دابەشبوونی فەمینیستە تەوریسەنەکان داناوە.

بەپێی ئەم شیوازە لە پۆلێنکردن، مارتا ئە گیمینزی، چوار ئاراستەی سەرەکیی فکری فەمینیزمی دیاری کردووە لەنێو بزووتنەوەی ژناندا:

یەکەم: لیبرال فەمینیزم، کە بە فیمینیزمی ژنانی چینی ناوەڕاست و باڵا دەستیش ناسراوە. ئەم جۆرە لە فەمینیزم ئاماجی سەرەکیی یەکسانکردنی ژنانە لە پێگا و جێگای دەسەلاتی سیاسی و ئیداریدا لەگەڵ پیاوان هەر لە چوارچێوەی سیستەم و نیزامی ئابووری و سیاسیی سەرمایەداریدا. کێشەی ئەم فەمینیزمە لەگەڵ بەربەستە فەرمییەکاندایە کە وان لە بەردەم فەراهەمبوونی دەرفەتی یەکسان بە ژنان لە بوارەکانی پەروەردەیی و سیاسی و یاساییدا. بەرگریکارانی

ئەم فەمینیزمەیە، پێیان وایە کە ژنان دەبێت بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدا بن کە چۆن مافی زیاتری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی لە نێو کۆمەڵگا و سیستەمی ئیستادا بەدەست بێنن.

دووەم: فەمینیزمی ڕادیکاڵ کە کێشەی سەرەکی بە باڵادەستی پیاو لە بوارەکانی ژیاندا دەزانێت، وە پیاوسالاری وەک هۆکاری سەرەکیی سەرکوت و ستەم لەسەر ژنان دەناسێنێت. فەمینیزمی ڕادیکاڵ تەواو بڕوای وایە هەموو کێشە و نایەکسانییەکانی تر پلە دوون لە چاو نایەکسانی ژن و پیاودا. گوتاری ئەم فەمینیزمە بە جۆرێکە کە هەندێک جار وا دەردەکەوێت کە هەموو پیاوان هەموو ژنان دەچەوسێننەوە. پێویستە ئەوەش بوترێت کە فەمینیستە ڕادیکاڵەکان لە گەڕانیان بەدوای سەرچاوەی ستەم و پلەدوویی ژناندا، بوونەتە خاوەنی تێگەیشتن و هزری فراوان کە هەوێنی بەشێکی زۆر لە جووڵانەوە و خەباتی ژنانیان ئاراستە کردووە. بەپێی ئەم ئاراستەیە ژنان وەک گروپێکی چەوساوە، دەبێت لە پێناو ئازادکردنی خۆیان لە دەست ستەمکارەکانیان کە پیاوانن، تێبکۆشن.

سێهەم: فەمینیزمی سۆشیالیستی کە لە لایەک ڕەخنەگری سیستەمی ئابووریی سەرمایەدارییە و، تەواو بڕوای وایە کە یەکسانییەکی مانادار لە نێو کۆمەڵگەی چینایەتیدا بەدی نایەت، لە لایەکی دی ڕەخنەگرە لە لێکدانەوەی مارکسیستی بە سەرچاوەی ستەم و چەوسانەوەی ژنان. بەشیک لە فەمینیستە سۆشیالیستەکان وەک فردریچی، دەلا کۆستا و ماریا مایەس، پێیان وایە کە مارکسیزم بەشێك لە چالاکی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی وەک (کاری سێکسی، دروستکردن و گرنگیدان بە منداڵان و کاری نێوماڵ، کە کاری ژنان بووە) بەبێ لێکدانەوە جێهێشتووە، لە کاتێکدا کە زۆر گرنگن بە بەرهەمهێنانی هێزی کرێکاران. لە بواری ئەکادیمیا و هزردا فەمینیزمی سۆشیالیستی، بە سوودوەرگرتن لە ماتریالیزمی مێژوویی مارکسیزم، کەوتنە لێکدانەوەی پەیوەندییە جێندەرییەکان. یەکێ لە ئەنجامە کاریگەرەکانی ئەم فەمینیزمە گەیشتن بوو بە تێوری “دووانەی سەرمایەداری و پاتریارکی” وەک سەرچاوەی ستەم و چەوسانەوەی ژنان. لە باری کردارییەوە ئەم فەمینیزمە لە ساڵەکانی هەفتاکان و هەشتاکاندا زۆر چالاکانە کاری کرد لەسەر کەمپینی “کرێ بە کاری نێو ماڵ”.

چوارەم: فیمنیزمی مارکسیستی، هەروەک سۆشیالیستی، بەرگری لەوە دەکات کە ئازادی و ڕزگاریی تەواوی ژنان پابەندە بە هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی سەرمایەدارییەوە. بەڵام جیاوازییان ئەوەیە کە خەریکی پەرەدان بوون بە توانایی تیۆری مارکسیستی بە لێکدانەوەی چەوسانەوەی ژنان بە هۆی سیستەمی سەرمایەدارییەوە، بەم

جەڕەش ئەوان لە هەوڵی پڕ کردنەوەی ئەو کەلێنەدان کە وەک “کەم بەهاکردنی کێشەی ژنان لەنێو مارکسیزمدا” لە لایەن فێمینیستە سۆشیالیستەکانەوە ڕەخنەی لێگیرا . ئەم فێمینیستانە خەریکی ئەوە بوون کە پەیوەندیی نێوان چەوساندنەوەی ژنان و سەرمایەداری ڕۆشن بکەنەوە. لە هەمان کاتدا دژی ئەو فۆرمە لە مارکسیزمی سەدەی بیست بوون کە بە شێوەیەکی دۆگما دژی فێمینیزم دەوەستێتەوە.

ئەم چوار ئاراستەیەی فێمینیزم کە باس کران، بوونە خاوەنی هەزاران لێکۆڵینەوە و دراساتی مەیدانی، و چەندین تێوری و پراکتیس کە کەمپینی فراوان و بزووتنەوەی جۆراجۆری لێ هاتە دەر، هوشیاریی فراوانی بڵاو کردەوە، گۆڕانکاریی گەورەی دروست کرد تەنانەت لەنێو سیاسەت و پۆلیسیەکانی سەرانی دەوڵەت و سیستەمی سەرمایەداری، دام و دەزگاکانی وەک نەتەوە یەکگرتووەکان و بانکی نێودەوڵەتی و بەرنامەکانی گەشەپێدانی جیهانی. هەروەها کاریگەریی گەورەی لەسەر سیاسەتی هەردوو بلۆکی ئەوکاتەی ڕۆژاوا و ڕۆژهەڵات دانا ، بە جۆرێك کە لە سەردەمی مۆدێرنیتەدا وڵاتانی جیهان کە لەنێوان ئەم دوو قوتبەدا دابەش ببوون، مەسەلەی گەشەدان بە توانایی ژنان و دابینکردنی فرسەتەکانی خوێندن و کارکردن و تەندروستی باش ببووە یەکێ لە خاڵەکانی پیشبڕکێیان. ئەمانە هەرچەندە وەک دەستکەوتی ژنان دەرکەوتن، بەڵام لە هەمان کاتدا دەستکەوتی مۆدێرنیتە و ئەو ئاراستەیە بوون کە پێیان وابوو هەموو وڵاتانی جیهان بە یەک ئاراستە دەڕۆن و گەشەکردنی ئابووری و تەکنەلۆجیا و بارو دۆخی ژنانیش لەگەڵیاندا بەردەوام بەرەو پێش دەچێت.

بەڵام ئەم شەپۆلەی فێمینیزمی ئەوروپایی – خۆراوایی بەرەووخامۆشی چوو . هەندێک لە چاودێران باس لەوە دەکەن کە ئەم پاشەکشەیە لە لایەک بە هۆی کەوتنە بەردەم ڕەخنەی فێمینیزمی ڕەشپێست و فێمینیزمی کولتووری، بە پاڵپشتی تێورییەکانی پۆست – مۆدێرنیتە، ڕووی دا. فێمینیزمی ڕەش جەختی لەوە کردەوە کە سێکسیزم و چەوساندنەوەی چینایەتی و ناسنامەی جێندەری و ڕاسیزم تەواو پێکەوە گرێدراون و یەکتربڕن. بەو شێوەیەی کە ئەم چەمکانە پەیوەندییان بە یەکترەوە هەیە پێی دەوترێت یەکتربڕایەتی. فێمینیزمی کولتووریش جەختی لە جیاوازیی بنەڕەتیی نێوان ژن و پیاو کردەوە؛ لە ڕووی بایۆلۆجی و کەسایەتی و هەڵسوکەوتەوە ژنان وەک خاوەنی ڕەوشتێکی جیاواز و باڵا ، هەمیشە هاوسۆزی و خوشکایەتی بناغەی ناسنامەیان دابین دەکات. ناوەڕۆکی ڕەخنەی ئەمانە ئەوە بوو کە ئەم فێمینیزم تەنها وەک بەرهەمی ئەزموونی ژنانی ئەوروپایی و خۆراوایی سپی پێست ناسراوە، لە کاتێکدا ئەوان ناتوانن ئەزموونی هەموو ژنانی جیهان نیشان بدەن و نوێنەرایەتی بکەن، ژنان لە شوێنە جیاجیاکان

ئەزموونی جیایان هەیە، تەنانەت ژنان وەک تاکە کەسیش ئەزموونی جیایان هەیە.

بەڵام لە لایەکی ترەوە هەندێک لە فەمینیستەکان باس لەوە دەکەن کە فشاری کەوتنی بلۆکی خۆرهەڵاتی (سۆڤیەت) و، هەڵای “پاشەکشەکردنی مارکسیزم” و بیری چەپ و سۆشیالیزم بە گشتی، تەشەنەی نیولیبرالیزم بە ئایدیۆلۆجی ئیندیڤدوالیزم و بازاڕی ئازاد و ..هتد، هۆکاری گەورەی ئەم پاشەکشەیە بوون، ئەمەش بە تایبەت لە کۆتایی دەیەی هەشتاکان و دەیەی نەوەدەکان. نانسی فرەیسەر باس لەوە دەکات کە لە کاتێکدا کە نۆلیبرالیزم دەیویست گرنگیی زمانی “یەکسانی و دادپەروەری” و مافە گشتییەکان بگۆڕێتە سەر فۆکەس خستنە سەر ‘ناسینەوەی ناسنامە و جیاوازی’، لەو چوارچێوەیەدا فشار بۆ سەر فەمینیزم دروست بوو داوای ڕەخنەی کولتووری بکات و کەمتر بچێتە سەر شیکردنەوەی کێشە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان. هەر بۆیەشە بە ڕای نانسی فرەیسەر لە کۆتایی سەدەی بیستەم مەیلێک هەبوو کە ڕەخنەی فەمینیستی گرنگ لە کایەی ‘ئابووری’ بگۆڕن بە ڕەخنەیەکی “کولتووری یەکلایەنەی یەکسان”

ئەم پاشەکشەیە، زیانی گەورەشی دا لە ڕێڕەوی گەشەی جیهانی فەمینیزم وەک بزووتنەوەی جیهانی ژنان، لە تەرمی کۆلێکتیڤیزم، واتە کارکردن وەک بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و جەماوەری لە بەرامبەر فۆرمە جیهانییەکانی ستەم و چەوسانەوەی ژنان وەک پیاوسالاری، سێکسیزم و جیاوازیی چینایەتی، سەرمایەداری. واتە ئەم دەورەیە بۆ ماوەیەک ئەم یەکگرتنەی لە خەباتی سەرتاسەری لە دژی سەرچاوەی ستەم و چەوسانەوەی ژناندا بردە دواوە. نانسی فرەیسەر دەڵێت کە لە کاتێکدا داهێنانەکانی فەمینیزمی شەپۆلی دووەم لە ئەو توانایدایە بوو کە نایەکسانی جێندەری لە سێ ڕەهەندی فراواندا لێک بداتەوە: ئابووری، کولتووری و سیاسی. کەچی لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا ئەو ڕەهەندە شیکاریانە نەک تەنها جیاکراونەتەوە لە یەکدی، بەڵکوو تەنانەت لە “ڕەخنەی کاپیتالیزمیش” دابڕێنراون. بە بڕوای نانسی جەختکردنەوەی فەمینیستەکان لەسەر ڕەخنەی کولتووری، ڕێکوپێک لەگەڵ هەوڵەکانی نیۆلیبرالیزم دەهاتەوە کە ئامانجی سەرەکیی سەرکوتکردنی هەموو بیرێکە یەکسانیخوازییە کۆمەڵایەتییەکان بوو لەو سەردەمەدا. بەم شێوەیە جەختکردنی فەمینیستەکان لەسەر ڕەخنەی کولتووری، لە کاتێکدا بوو کە هەلومەرجێکە پێویستی بە دوو هێندە فۆکەس و سەرنجدان بوو لەسەر ڕەخنەی ئابووریی سیاسی.

جۆرە جیاوازەکانی فەمینیزم بە گشتی دابەش بوون بەسەر دوو بەرەدا و دوای دوو ئایدیۆلۆجی و ئاراستەی فکریی جیاواز کەوتوون، لیبرالیزم

کە ئایدۆلۆجی و بونیادی فکریی سەرمایەداری پێک دێنێت و، مارکسیزم کە ڕەخنەی ڕیشەیی هەیە لە پێکهاتەی ئابووری سیستەمی سەرمایەداری.

بەشێک لە فێمینیستەکان لەژێر ناوی فێمینیزمی ماتریالیستی، بە هاوکاری لەگەڵ فێمینیستە مارکسیستەکان، توانیان دەست بگرن بەو ڕەخنەگرتن لە ئەو کەیانە کە کاریگەرییان لەسەر ژیانی ژنان هەیە لە هەموو جێگایەک، لەوانە: پاتریارکی و سەرمایەداری. ئەوان جەختیان کردەوە کە ژیانی ژنان لە هەموو شوێنێک کەوتەتە ژێر کاریگەریی سەرمایەداریی جیهانی و پیاوسالارییەوە. ڕایانگەیاند کە لە باری سیاسییەوە کارێکی خۆکوژی دەبێت کە ئەم ڕەخنەی بونیادی لە سەرمایەداری و پاتریارکی، جێگەی بگیرێتەوە بە ڕەخنەی ستراتیجییە سیاسییە لۆکالییەکان و ڕوانگەی واقیعی کەمەڕایەتیی پارچەپارچەکراو. لەم هەوڵانەدا میتۆدی شیکاریی ئینتەرسێکشنالیتی سەری دەرهێنا، کە لە یەک کاتدا ڕەخنە لە جیاوازیی چینایەتی و ڕەگەزی و ئێتنیکی و هەموو سەرچاوەکانی تری سەرکوت دەگرێت. بەم جۆرە ئەم فێمینیستانە دەورێکی گرنگیان گێڕا لە جارێکی کە پێناسکردنەوەی تێوری فێمینیستی، و لێکدانەوەی پرسەکانی چین، جێندەر و ڕەگەز (race). ئەم جارەیان ئەم فێمینیزمە نەک تەنها بە ڕزگاری ژنان، بەڵکوو وەک بزووتنەوەیەک کە باس لە ڕزگاریی کۆمەڵگە دەکات، دژە سەرمایەدارییە و، ڕەخنەی بونیاتی لە سیستەمی ئابووریی سەرمایەداری و سیاسی نیولیبرالیزم هەیە.

لەدوای ٢٠٠٨وە، واتە دوای قەیرانەکەی گەورەی سەرمایەداری و ئابووریی نیۆلیبرالیزم، فۆرمەکانی ئەکۆفێمینیزم، ترانسناشناڵ فێمینیزم، فێمینیزمی ڕەش و ئینتەرسێکشنال بە هێزەوە هاتوونەتەوە و خەریکی خەباتی فێمینیستین. فێمینیزمی ترانسناسیۆنالی یان جیهانی کە لە خۆیدا لە هەوڵی کۆکردنەوەی هەموو فۆرمەکانی فێمینیزمی دژە سەرمایەدارییە، بەتایبەت هاتەتە مەیدان بە بڵاوکردنەوەی هوشیاری سەبارەت بەوەی کە چۆن جیهانگیری و سەرمایەداری کاریگەریی لەسەر هەموو خەڵک بەگشتی، بە جیا لە نەتەوە و ڕەگەز و سێکس و چین و جێگای نیشتەجێی خەڵك داناوە. ئەم فۆرمە لە فێمینیزم، فێمینیزمی دژە سەرمایەداری، دژە سیستەمی ئابووریی نیۆلیبرالیزم، بە دەستەوەگرتنی تێوری ئابووریی مارکسیستی و لێکدانەوەی چینایەتی خەریکە جارێکی کە خۆرێکخستنە و، بەرپاکردنی بزووتنەوەی فراوانی جەماوەری و کۆمەڵایەتی کە هەم داوای ماف و چاکسازی دەکات لە بارو دۆخی ژیانی ژنان و چینی کرێکاردا، هەروەها خۆی وەک بەدیلێکی شۆڕشگێڕانە نیشان دەدات کە

خەریکە هەموو بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی تری وەک، دژە ڕاسیسزم، یەکسانی بۆ هەمەسێکسواڵەکان و گروپە کەمایەتییە سەرکوتکراوەکانی تر لە دەوری خۆی کۆ دەکاتەوە و پێشەنگی خەباتێکی فراوانی دژە سەرمایەداری دەکات، بەبێ ئەوەی ئەو ئاسۆیە لەدەست بدات کە سەرچاوەی هەموو نایەکسانییەکان کۆمەڵگەی چینایەتی، سەرمایەدارییە.

دیمەنێک لە خۆپیشاندانەکانی ساڵی ٢٠١٧ بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی ژنانەوە

پریشکی ئەم هەستانەوەیە لە ساڵی ٢٠١٧ لە خۆپێشاندانی سەدان هەزار ژن و پیاوی یەکسانیخواز بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی ژنانەوە لە ئەمریکا و چەندین وڵاتی تر نمایشی خۆی کرد. دواتریش مانیفێستی خۆی لە نامیلکەی فێمینیزم بۆ ٩٩٪ی خەڵك ڕاگەیاند کە تیایدا نیازی خۆی بە دژە سەرمایەداری بوون، ئیکۆ بوون، ئینتەرسێکشنال، پارێزەری مافی هەموو کەمایەتییەکان و ئێل جی بی تی… هتد ڕاگەیاندووە.
پێویستە باس لە جۆرێکی تری ترسناک لە "فێمینیزم" بکەین کە لە هەندێک ئەدەبیاتدا بە ناوی "فێمینیزمی نیولیبراڵ" باس کراوە. نموونەیەکی ئەم جۆرە لە فێمینیزم، شێریل ساندبێرگ دایهێنا لە ژێر ناوی 'لین ئین'، کە تیۆرییەکەی لەسەر ئەوە بونیاد ناوە کە بازاڕی ئازادیی سەرمایەداری چارەسەری نایەکسانی ڕەگەزیی بەرامبەر بە

ژنان پێیە. ئەو بانگەوازی ژنان دەکات کە سەر دانەوێنن و هەوڵ بدەن و شەڕی تاکەکەسی بکەن لە بازاڕدا.

نموونەی تری ئەم فێمینیزمە، ئەو هەڵمەتەیە کە بە بەکاڵاکردنی جەستەی ژنان و، پارچەکانی جەستەی ژنان، قبوڵکردنی سێکسیزم وەک ڕاستییە نەگۆڕەکان، پراکتیسی فێمینیستی کردەتە ئەم بیرۆکە تاکپەرستانەیە کە بە ژنان دەڵێت بچن لە ڕێگەی ئیستحقاقەوە دەستکەوتەکانت بە "هەر ڕێگایەک" بێت بەدەست بێنە. نموونەی بڵاوبوونەوەی دەیان جۆری پیشەی مۆدێل، کۆسمەتیک، مەیکئەپ ئارتیست، کاری لاپ دانس و مەساج، ..هتد؛ لەبری ئەوەی ئەمانە وەک ئارەزوو و هەڵبژاردەی بەشێکی کەم لە کچان و ژنان وەک مافێکی ئازادیی هەڵبژاردن پارێزراو بێت، کەچی بوونەتە پیشەسازی گەورە و بەدیلێکی پیشە و کار و ڕێگای نان پەیداکردن و گەشتن بە ئامانجی و ئاواتی "دەوڵەمەندبوون" و کۆکردنەوەی سەرمایە بە ژنان.

٤-کێشەی لیبراڵ فێمینیزم

جۆرە جیاوازەکانی فێمینیزم بەگشتی دابەش بوون بەسەر دوو بەرەدا و دوای دوو ئایدیۆلۆجی و ئاراستەی فکریی جیاواز کەوتوون، لیبرالیزم کە ئایدیۆلۆجی و بونیادی فکریی سەرمایەداری پێک دێنێت و، مارکسیزم کە ڕەخنەی ڕیشەیی هەیە لە پێکهاتەی ئابووری سیستەمی سەرمایەداری.
ئەم دوو بیرکردنەوەیە لەنێو خەباتی ژنان بۆ ڕزگاری و یەکسانی جگە لەوەی درێژترین تەمەنیان هەیە، هەروەها گەورەترین هۆکاری دابەشبوونی جۆرەکانی فێمینیزمن لە بواری تیۆری و پراتیکدا .
لیبراڵ فێمینیزم، خاسیەتی تایبەتی ئەوەیە کە هەوڵ بۆ ئەوە دەدات کە ژنانی چینی باڵادەست بچن لەم سیستەمە نایەکسان و پڕ لە نەهامەتییەی سەرمایەداری بەشدار بن لە دەسەڵاتدا
لیبراڵ فێمینیزم، کە لە سەرەتای سەدەی بیستدا بە فێمینیزمی ژنانی بورژوازی ناسراوە، هەمیشە پاڵپشت و هاوکاری دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری چینی دەسەڵاتداری سەرمایەدارییە لە هەموو جیهاندا. فۆرمی دەسەڵات هەرچی بووبێت، دیکتاتۆری، دیموکراسی، سەرمایەداریی دەوڵەتی، ئەم جۆرە فێمینیزمە لە نێویدا جێگەی بووەتەوە. لە سەردەمی ئێستادا، بە هۆی کۆتای سیاسی بە ژنان لە زۆربەی زۆری وڵاتانی دنیا، ئەم فێمینیزمە دەسەڵاتی پەیدا کردووە و خۆی کردۆتە نوێنەری هەموو ژنان لە دامودەزگا نێودەوڵەتییەکاندا و، هەموو سەرچاوە ماددییەکان دەبات بۆ خۆی وەک بەشی ئیلیتی ژنان.
لیبراڵ فێمینیزم، خاسیەتی تایبەتی ئەوەیە کە هەوڵ بۆ ئەوە دەدات کە ژنانی چینی باڵادەست بچن لەم سیستەمە نایەکسان و پڕ لە نەهامەتییەی سەرمایەداری بەشدار بن لە دەسەڵاتدا . ئیتر گرنگ

نییە کە بەهۆی ئەم دەسەڵاتەوە ملیۆنان ژن بێکار دەبن، نانبڕاو دەبن، خوێندن و تەندروستی و خزمەتگوزاری تریان نابێت. کەم نین ئەو فێمینیستە لیبراڵانەی کە بە شان و باڵی ژنانی وەک مارگرێت تاتشەر، هیلاری کلینتۆن و مادلین ئۆلبرایت هەڵدەدەن و وەک پێشەنگی دەستکەوتەکانی فێمینیزم باسیان دەکەن. ئەمە لە کاتێکدا کە بڕیار و سیاسەتەکانی ئەم ژنە سەرکردانە، هەمیشە هۆکاری نەهامەتی گەورە و هەژاری و بێکاری و ستەمی زیاتر بوون لەسەر ژنان. مێژووی فێمینیزم پڕیەتی لەم جۆرە کە خۆی کردەتە خاوەنی هەموو دەستکەوتەکانی ژنان لە ئەوروپا و تەنانەت لە جیهانیشدا. ئەم دەستکەوتانەش بە ملیۆنان ژن دەفرۆشنەوە، گوایا ئەمانە بە قازانجی هەموو ژنانن. ئەم جۆرە فێمینیزمە دەتوانیت چاوپۆشی لە هەموو نایەکسانییەکانی تری زۆرینەی ژنان بکات و تەنها چاوی لەوە بێت کە ژمارەی لە ژنانی نێو چینی دەسەڵاتدار بخاتە نێو ناوەندەکانی بریاردان و سەرۆکی کۆمپانیاکان.

خەباتی ژنان و فێمینیزم، نە تەنها گوتارێکی میدیایی ڕادیکاڵەی دژە پیاوە و، نە تەنها هی ئەوانەیە بە دوای بەدەستهێنانی جێگای سەرکردە و بڕیاردانی ژنان لەنێو پارتە سیاسییەکان و کۆمپانیا و دەسەڵاتدا.

لە سەردەمی ئێستادا زۆربەی ئەو "پێشکەوتنە"انەی کە بەهۆی "جیاکاریی ئەرێنی"ەوە، بەدەست هاتوون، بوونەتە پەیژەیەک بۆ سەرکەوتنی ژنانی نێو چینی دەسەلاتدار . ئەم چینە دەسەڵاتدارە هەرچەنێک بێت توانیوێتی سامان و جێگایەکی زیاتر بە ژنە پەرلەمانتارەکان، ژنە بەڕێوەبەرەکان، دادوەرەکان، بانکدارەکان، خاوەن کۆمپانیاکان دروست بکات. بەڵام کاتێک ئەم ژنانە کێشەی خۆیان لە نێو ڕیزەکانی دەسەڵاتدا چارەسەر دەبێت، ٩٩٪ ەکەی تری ژنان لە بیر دەکەن کە بە ترسناکترین جۆری ستەم و چەوسانەوەدا دەڕۆن. هەندێک لە لێکۆڵەران پێیان وایە کە دیاردەیەکی هاوشێوە لەگەڵ چینی ناوەڕاستی ڕەشپێستی ئەمریکا و ئەوروپادا ڕوویدا، کاتێك بەهۆی بزووتنەوەی دژە ڕاسیزمەوە هەندێکیان خۆیان گەیاندە پلە و پۆستی باڵا، ئەمەشیان وەک دەستکەوتی گەورەی هەموو ڕەشپێستەکان نیشان دا. لە هەر دوو نموونەکەدا زۆربەی کات ئەو دەستکەوتانە بەناوی هەموو خەڵکەوە وەردەگیرێت، لە کاتێکدا بەرهەمەکەی ناچیتەوە لای جەماوەرە نایەکسانەکە، هەر بۆیە هیچ کات نە کۆتای ژنان و نە جیاکاریی ئەرێنی نابێتە هۆی چارەسەرکردنی کێشەی جیاکاری، بەڵکوو زیاتر هەڵاواردن و پشتبەستن بە تۆکنیزم زیاد دەکات.

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، خەباتی ژنان و فەمینیزم، نە تەنها گوتارێکی میدیایی ڕادیکاڵی دژە پیاو ە و، نە تەنها هی ئەوانەیە بە دوای بەدەستهێنانی جێگای سەرکردە و بڕیاردانی ژنانن لەنێو پارتە سیاسییەکان و کۆمپانیا و دەسەڵاتدا. بزووتنەوەی ژنان و خەباتی ژنان هەروەها خاوەنی ژنانی چالاک و نووسەر و ئەکادیمی و گەنجانی تینوو بە ئازادی و یەکسانین. بۆیە دەبێت جۆرەکانی فەمینیزم بناسینەوە، لەیەکیان جیا بکەینەوە و، بەوردی هاوخەباتەکانی خۆمان دیاری بکەین.

٥- ئەنجامگیری

یەکەم: فەمینیزم لە کوردستانیش فرە لایەن و فرە ڕەهەندە

فەمینیست لە کوردستان دەشێت ئەو ژنە شۆڕشگێڕە بێت کە ئامادەی گیان بەختکردن بووە بۆ ڕزگاری خۆی و هاوڕەگەزەکانی، هەروەها دەشێت ئەو ژنە پەرلەمانتارە بێت کە باس لە یاسایەکی باشتر بۆ مافی ژنان دەکات، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبەکەشی دەپارێزێت یان دەشێت ئەو ژنە موسوڵمانە بێت کە دەیەوێت تەفسیرێکی میانڕەوتر لە ئیسلام بکات، یان ئەو ژنەی کە لە دام و دەزگایەکدا چاودێری ئەوە دەکات کە ژنان تەحەروشیان پی نەکرێت، مامۆستایەکی ئەکادیمی بێت کە خەریکی جێگیر کردنی خویندنی یەکسانیی جێندەرییە، ئەو کارمەندە بێت کە ڕۆژانە یارمەتیی ژنان دەدات بە پاراستنیان لە توندوتیژی، ئەو ژنەی کە خۆی بریار لەوە دەدات کە مافی خۆیەتی چ جۆرە جلێک لەبەرکات، کچانی گەنجانی زانکۆ بن کە دژی هێزە ئەمنییەکان دەوەستانەوە کە بە هۆی کچ بوونیانەوە سوکایەتیان پێ دەکردن و سەکسیت دەجووڵانەوە لەگەڵیان.
فەمینیزم لە کوردستانیش یەک شت نییە، یەک فۆرم نییە، یەک تێگەشتن و یەک پێناسی نییە. لە کوردستانیش هەتا ئەم جیاوازییە سیاسیانەی نێو ڕەوتەکانی فەمینیزم نەناسینەوە، دەستنیشانیان نەکەین، مەحاڵە کە بەهیچ جۆرێک بکەوینە دایالۆگێکی تیوری جدییەوە لەسەر ڕزگاریی ژنان. هەروەک چۆن ناکرێت بەسەر جۆرە جیاوازەکانی فەمینیزمدا تێپەڕین و گرنگیان پێ نەدەین، بە پێچەوانەوە دەبێت ئەم جۆر و جیاوازییانە ببنە هەوێنی دایەلۆگ و لێکۆڵینەوە و کاری داهاتوو .

فەمینیزمی لیبراڵ بە فراوانی هەیە و نوێنەرەکانی لە کوردستان ژنانی سیاسی و نێو دەسەڵات و خاوەن پۆستە باڵا و ئیدارییەکانن، ئەوانەی کە شارنشین و خوێندەوارن و لە پاڵ یەکێ لە حیزبەکانی نێو دەسەڵاتدا یان ڕاستەوخۆ یان ناراستەوخۆ کار وچالاکی دەکەن، ڕەخنەی نەرم و نیان دەگرن و داوا و نەسیحەتی چاکسازی لە دەسەڵاتدا دەکەن

و، هەوڵی پلە و پەستی بەرز دەدەن. هەڵبەت بەشێکیش لەم لیبراڵ فێمینیزمە وان خەریکی کاری ڕێکخراوەکانی کۆمەڵەی مەدەنی و لە بواری ئەکادیمیا کار دەکەن. ئەم جۆرە لە فێمینیزم دەبێت بناسینەوە، بەرپرسیاریان کەین و بیریان بێنینەوە کە یان باس لە ڕزگاریی ژنان نەکەن و بە ناوی ژنانەوە بەگشتی قسە نەکەن؛ یان دەبێت ئەو پێگە و دەسەڵاتەی پەیدای دەکەن دەستکەوتی گشتی تر بە ژنانیش بێنێت، وەک یاسای باشتر، مافی زیاتر، سەلامەتی و پاراستنی زیاتر لە توندوتیژی.

بەشێکی زۆر لە ژنان لە نێو ڕێکخراو و لەسەر ئاستێکی تر هەموو ڕۆژ ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە و، دژ بە کۆنەپەرستی و هەڵاواردن و توندوتیژی دەوەستنەوە. ئەمە تایبەتمەندیی خەباتی ژنانی کوردستانە لەم سەردەمەی ئیستادا کە وەک پراکتیسێکی ڕۆژانە خەبات بۆ یەکسانی و دژی جیاکاری لە مەیدانی کارو ماڵدا دەکەن. هەرچەندە ئەم بەشەیان هێشتا سیمایەکی تیۆری فێمینیستی نەداوە بە چالاکی و کاری خۆی لە خوارەوە دەیکات لە دژی سیستمی زاڵ، مەیدانێکی بەرفراوانی تێکەڵە لە فێمینیزمی جۆرا و جۆر ی ڕادیکاڵ، سێکولار و چەپ و سۆشیالیست و ڕادیکاڵەوە، تا دەگات بە ژنانی موسوڵمانی سێکولار. بۆیە کاری ڕێکخراوەکان و چالاکوانانی ژنان لە یەکتر جیاوازن، ناچنە ژێر یەک پێناسە و یان یەک جۆری فێمینیزمەوە .ناشکرێت خەباتی ڕۆژانەی سەدان ژن بخەینە یەک تای تەرازوو لەگەڵ لیبراڵ فێمینیزمێکی بەرژەوەندخواز، یان فێمینیزمێکی ئیسلامی کە زیاتر وا لە خەمی پاراستنی دینەکەی وەک لە ماف و ئازادییەکانی ژنان و، تێکەڵاویان کەین .

کەوایە فێمینیزم لە کوردستان نەشێوێنراوە، بەڵکوو خۆی بەم جۆرەیە کە باڵ و تێروانینی جیاوازی لێ دەبێتەوە و خاوەنی یەک تێگەیشتنی یەکگرتوو نییە و هەروەها بواری لێک تێگەشتنی جیا جیا دروست دەکات. کەسێک کە وادەزانیت شێوێنراوە، ئەو فۆرمەی ئەو شێوێنراوە نەک فێمینیزم خۆی. ژنان لە کۆمەڵگەدا دەژین و زیندوون و بکەرن، هەموو ڕۆژ خەبات دەکەن بۆ یەکسانی بە شێوازی جۆراو جۆر . ئەوە ئەرکی تیۆریسێنە فێمینیستەکانە لیکدانەوە بۆ ئەمانە بکات لە پەیوەند بە ئاراستە فکری و تیۆرییەکانی فێمینیزمەوە، جۆرەکانیان و تایبەتمەندییەکانیان جیابکاتەوە، تا بتوانێت تیۆرییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی فێمینیستی کە تێگەشتنێکی فراوانی لەسەر ژنان لە هەرێمی کوردستان دروست کردبێت، بەرهەم بێنن لەڕێشەوە ئاراستەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی خەباتی ڕزگاریی ژنان ڕۆشن کەنەوە. ئەمە وەک زۆریک لە بوارەکانی تری فکر و مەعریفە لەم بوارەشدا سەرەتایەکمان دەست پێ کردووە کە هێشتا تازەیە، پێویستی بە هاوکاری و کاری

درێژخایەن و دایەلۆگ و گەشەکردنە.

کاتێك بەشێک لە ڕێکخراوەکان و چالاکوانانی بەرگریکردن لە مافەکانی ژنان بە خۆیان ناڵێن فەمینیست، کەچی هەر ئەوانیشن ڕۆژانە بە کردار لە بەردەم هەڕەشە و فشاری کۆنەپەرستی و پیاوسالاریدا خەبات دەکەن، ئەوە بابەتێکی پێویستی بە لێکۆڵینەوە هەیە. لە بارو دۆخێکی وەک کوردستاندا، هۆکاری جیاجیا هەیە کە کەسێک یان گروپێک ڕاستخۆ بە خۆیان نەڵێن فەمینیست. یەکێ لەوانە لەوانەیە ترس بێت، هەروەک چۆن ترسیش هەیە ئەگەر ژنان لە شوێنی کاریان یان لەنێو دراوسێکانیان بە خۆیان بڵێن کۆمۆنیست، یان ئەنارکیست. هۆکاری ئەمەش لە یەکەم ڕامانیندا ئەوەیە کە هەموو ئەم بزووتنەوە و ئایدیایانە بە ڕادیکاڵ و مەترسیدار دادەنرێن لەسەر کۆمەڵگە و خێزان و بەها دینی و خەڵکییە زاڵەکانی نێو کۆمەڵگە. لەسەر ئاستی گروپ و ڕێکخراوی ژنانیش، ئەوا دەسەڵاتی سیاسی و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانیش کە پشتیوانی ماددی ئەمانە دەکەن، ئەم جۆرە ئایدیا چەپ و ڕادیکاڵانەیان پێ خۆش نییە و هەر جۆرە ڕێکخراوێک یان چالاکێك ئیدعای ئەوانە بکات، پەراوێزیان دەخەن.

فەمینیزم لە کوردستان نەشێوێنراوە، بەڵکوو خۆی بەم جۆرەیە کە باڵ و تێڕوانینی جیاوازی لێ دەبێتەوە و خاوەنی یەک تێگەیشتنی یەکگرتوو نییە، بەڵام هۆکاری تریش زۆرن، لەوانە دابڕانێك کە لەنێوان گوتاری فەمینیزم و بارو دۆخی ژنان و خەباتی ڕۆژانەیان هەیە، ئاشنا نەبوونی ئەم گوتارە بە کار و کردەی فەمینیستی لە کوردستان، وەک پێشتر باس کرا. هۆکارێکی تر ئەو تێگەشتنەیە لە فەمینیزم کە بە بزووتنەوەیەکی “دژە پیاو “ی دەبینێت. نەیارانی ئازادی و یەکسانی ژنان ئەم مەسەلەیە بەکاردێنن وەک بەهانەیەک بۆ دژایەتی هەر هەوڵێک کە بەرگری لە ماف و یەکسانیی ژنان بکات. بەڵام ئەوەی کە ئەم کێشەیەی توندتر کردۆتەوە، دژە پیاوبوونی بەشێک لەگوتاری ئەو فەمینیستانەیە کەلە ئەوروپا دەژین و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ژنان و پیاوان لە کوردستان لە لێکدانەوەکانیاندا ڕەچاو ناکەن. زۆرینەی ژنان نە خاوەنی داهات و ئابووریی سەربەخۆن، نە دەتوانن لە خێزان و پیاو داببڕێن و بە تەنها بژین، نە لە باری دەروونییەوە ئامادەیان بۆ هەنگاوگەلێکی لەو جۆرە هەیە. بۆ تێگەشتن لەمە دەبێت سەیری ئەم بەربەستانەی بەردەم ژنان و ڕێکخراوەکان بکرێت و شیکاریان بۆ بکرێت نەک وەک ڕق لە فەمینیزم یان ناهوشیاری ژنان لێك بدرێتەوە.
هەروەها ژنانی چەپ و کۆمۆنیست، کە بە پێویستی نازانن کە وەک

فەمینیست خۆیان بناسێنن، چونکە بەوایان وایە کە خەبات بۆ ئازادی و یەکسانیی ژنان بەشێکی دانەبڕاوە لە خەباتی ئەوان بۆ سۆشیالیزم. سۆشیالیزم دەتوانێت هەموو ئەو مافانە بەدەست بێنێت بۆ ژنان کە فەمینیستەکان داوای دەکەن و، یەکسانییەکی مانادار لە کۆمەڵگەدا دروست بکات. بەڵام ئەمانە دژی فەمینیزم نین، خۆیان بە هاوپشت و هاوخەباتی فەمینیستەکان دەزانن کە هەوڵ بۆ یەکسانی و ئازادیی ژنان دەدەن، بەتایبەت هەموو ئەو فەمینیستانەی کە ڕەخنەی بونیادی لە سیستەم و ئابووریی سەرمایەداری دەگرن.

دووهەم: کاریگەریی گۆڕانکارییە ئابووری و سیاسییەکان و سەرمایەداریی گڵۆباڵ لەسەر فەمینیزم لە کوردستان

کرانەوە بە ڕووی دنیای دەرەوەدا لە ڕێگەی تەکنەلۆجیای جیهانییەوە، هەروەها سیاسەتە ئابوورییە نیۆلیبراڵەکانی حکومەتی هەرێم بە پاڵپشت و ڕێنوێنی بانکی نێودەوڵەتی، لە ١٥ ساڵی ڕابردوودا گۆڕانکاریی گەورەی بەسەر کۆمەڵگەی کوردستاندا هێناوە.
یەکێ لەو گۆڕانکارییانەی لە ئەنجامی تێکەڵکردنی کۆمەڵگەی کوردستان لەگەڵ دنیای گڵۆباڵدا لە ڕێگەی تەکنەلۆجیا، و کراونەوەی بازرگانی و بازاڕی ئازاد، ئەم کۆمەڵگەیەی لە ماوەیەکی کورتدا خستە بەر لێشاوی دیاردەی بە "کاڵاکردن". یەکێ لە کاریگەرییەکانی ئەم پرۆسەی بەکاڵا کردنە، کە پرۆسەیەکی جیهانییە، جەستەی ژنانیشی کردە مەیدانی بە کاڵا بوون بۆ ئاڵوگۆڕ لە بازاڕدا، لێرەدا لەشفرۆشی ئاشکرا و نهێنی و کاری یانەی شەوان تەنها بەشێکی کەمی ئەم بەکاڵاکردنەیە، هەڵتۆقینی ژمارەی کچە مۆدیلەکان و بەکارهێنانی جەستە و جوانی ژنان بۆ ڕیکلام و کارکردن لە کۆمپانیا و یانە و مۆڵەکاندا و دەیان جۆری تری کار کە بەکارهێنانی جەستەی ژن وەک ئامرازی سەرنجڕاکێشانی کڕیار و گەرمکردنی بازاڕی ئاڵوگۆڕ، بەشێکی تری بازاڕی کۆسمەتیک و مەیکئەپ و کلینیکەکانی جوانکاری و ددان و ..هتد، هەمووی نموونەی ئەم بەکاڵاکردنەن .
ئەم دیاردەی بەکاڵاکردنەی جەستەی ژنان، لە لایەکەوە، بەشێکی زۆر لە بەها خێڵەکی و دینی و کۆنەخوازەکانی خستەتە ژێر پرسیارەوە و تووشی تەقاندنی کردوون . لە لایەکی ترەوە، کاردانەوەیەکی دژ بە ژنانی لێکەوتەوە، کە لە ئەنجامدا پیاوانی ئایینی لە هەموو کات زیاتر فرسەتیان بۆ ڕەخساوە هێرش بکەنە سەر ماف و ئازادیی ژنان لە مینبەرەکانی میدیا و مزگەوت و بوارە گشتییەکاندا. لەنێو خێزانیشدا، ئەم ترسە بووەتە هۆی توندکردنەوەی سەرکوت لەسەر ژنان و کچان و زیاتر پارێزگاربوونی خێزان و توندکردنەوەی ژنانی لە بواری تایبەت و چوار دیواری ماڵدا پەرە پێداوە.

بەڵام ئەم كرانەوەیە هەروەها نەوەیەكی تریشی لە ژنانی ڕووناكبیر و ئازادتر دروست كردووە كە لە باری زمان و فەرهەنگ و ئاستی خوێندن و پەیوەندی بە دنیای دەرەوە، وەك هەر گەنجێكی تری جیهان لەم سەردەمەدا خاوەنی هوشیارییەكی باڵایە بە مافەكانی خۆی، كە نموونەیان لە خۆپیشاندانەكانی خوێندكاران و، وەرگێڕان و خوێندنەوە و مۆسیقا و هونەر و كاری كۆمەڵایەتی و سۆشیال میدیا دەركەوتووە.

سێهەم: خاڵی هاوبەشی كاركردنی ژنانە بەیەكەوە

ئەم گۆڕانكارییە گلۆباڵ و ناوخۆییانەی دۆخی ژنانی كوردستان ڕووبەڕووی سیستمێكی خێڵەكی و پیاوسالاری و دینییە لە كوردستان. ئەمەش وای كردووە فێمینیستەكان سەرەڕای جیاوازی و فرە ڕەهەندیان خاڵی هاوبەشیان هەبێ لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم دۆخ و سیستمە زاڵەی دژی ژنانە بەگشتی.

هێرش بۆ سەر ژنانی یەكسانی و ئازادیخواز و چالاكانی نێو ڕێكخراوەكان كە باس لە ڕزگاریی ژنان و مافی ژنان دەكەن، گەورەترین پریشكی ئەم ڕق و توڕەییەیە كە نەپارێزانی بەركەوتووە. ئەم هێرشە ئایینی-خێڵەكییە كە بە پاڵپشتی دەسەڵاتی سیاسی دەكرێت، ناوێرێت یان نایەوێت ڕەخنە لە بەرژەوەندیی ئابووریی كۆمپانیاكان و دەسەڵاتی سیاسی بگرێت، یان دژی بەكاڵابوون بوەستێت. هەروەها ناشتوانن ڕێگری لە دەركەوتنی كچە مۆدێڕنەكان بكەن، بۆیە ئاسانترین نێچیر بۆیان ئەو ژنانەن كە وان لە بواری گشتیدا كار دەكەن. ژنانی چالاك كە هەموو ڕۆژێك وان لەسەر جادە و بەردەم داداگاكانیان گرتووە ئەم دەسەڵاتەیان هەراسان كردووە بە مافەكانی ژنان، پشكی شێریان بەركەوتووە لەم هێرشانە. هەر بۆیە پریشكی ئەو كاردانەوانە بە توندی دەیدا لە هەر بیرۆكەیەكی ئازایخوازی، ژنانی چالاك، لەگەڵ ئەمانەشدا فكر و هزری یەكسانیخوازی فێمینیستی و سۆشیالیستی.

هەروەها پرسی فێمینیزم و خەباتی ژنان ڕووبەڕووی كۆنەپارێزییەكی ئاراستەكراوە كە لە ڕێگەی مینبەرەكانی میدیا و مزگەوتەوە پەخش دەبێتەوە بە نێو كۆمەڵگە. هێنانە سەر شاشە و زەقكردنەوەی ئەو بانگخوازە ئایینییانە كە بە ئاشكرا دژی مافەكانی ژنان و یەكسانی و ئازادی قسە دەكەن. یان دەرخستنی ئەوانەی باس لە جادووگەری، فاڵ و ترس و ڕیچوالە دینی و فیستڤالە خێڵەكییەكان دەكەن. ئەمانە خەریكی برەودانن بە هێشتنەوەی بەها دینی و خێڵەكییەكان،كە كۆنەپارێزترینن لە كۆمەڵگەدا، و زیندوو هێشتنەوەیان لە نێو

کۆمەڵگەیەکدا کە تازە بە ڕووی دەرەوەدا کراوەتەوە، ناکۆکیی زۆری تێدایە و هەژاری و بێکاری لە ڕاددە بەدەریش ڕووی تێکردوە. ئەمەش دووبارە ژنان و کچان دەخزێنێتە ماڵەوە، لەژێر چنگی پیاوسالاریدا، لە نەبوونی یاسای پارێزگاری و دامودەزگای توندوتۆڵ بە پاراستنیان لە دژی توندوتیژی.

لە ڕاستیدا ترس لە گۆڕانکاری، ترس لە "بەرەڵایی" ژنان، ترس لە تێکچوونی خێزان، باجەکەی زۆرینەی ژنان و کچان دەیدەن. هەرچەندە ئەم ترسە بەرجەستەیە و دیارە، بەڵام هێشتا وەک ترسێکی کۆمەڵایەتی دەردەکەوێت. هەرچەندە نە فێمینیزم وەک ئەوەی کە ئێستا هەیە و نە شێوازی تری خەباتی ژنان بۆ یەکسانی و ڕزگاری لە کوردستان، نەبوونەتە هەڕەشەیەکی ڕاستەوخۆ لەسەر دەسەلاتی سیاسی. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم پشتگیرییانەی دەسەڵاتی سیاسی لە کۆنەپارێزی، تەواو سیاسی و ئاراستە کراوە، چونکە مەسەلەی ئازادی و مافەکانی ژنان تەواو مەسەلەیەکی سیاسییە.
لە کۆمەڵگەی کوردستان بوار بۆ پراکتیسی فێمینیستی هەموو ژنان پێکەوە هەیە، چونکە خاڵێکی هاوبەش و دوژمنێکی هاوبەشیان هەیە لە ئێستادا، کە کۆنەپەرستی ئایینی و دەسەڵاتی پیاوسالارییە.
لەکۆتاییشدا پێویستە ئەوە بوترێت، کە ئەوانەی بەگشتی دژی فێمینیزم دەوەستنەوە، هێزی پاریزگار و کۆنەپەرستن کە بەرژەوەندیان هەیە لە ڕاگرتن و هێشتنەوەی پێگە و جێگای ژنان لە پەراویزی کۆمەڵگەدا، وە ئامانجیان پاراستنی سیستەمی ئێستا و هێشتنەوەی دەسەڵاتی پیاوسالارییە لە هەموو بوارەکانی ژیانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا. دەکرێت خەبات لە دژی ئەم کۆنەپەرستییە خاڵی هاوبەشی کارکردنی ژنان و فێمینیزمەکانیان بێت بە یەکەوە. لە کۆمەڵگەی کوردستان بوار بۆ پراکتیسی فێمینیستی هەموو ژنان پێکەوە هەیە، چونکە خاڵێکی هاوبەش و دوژمنێکی هاوبەشیان هەیە لە ئێستادا، کە کۆنەپەرستی ئایینی و دەسەڵاتی پیاوسالارییە.

ژنان دەبێت پێشەنگی خەبات بن بۆ یەکسانی و نەهێشتنی هەڵاواردن لە دژ جیاکاریی ڕەگەزی و پیاوسالاری لە هەموو بوارەکادا، بەڵام گەیشتن بە یەکسانییەکی مانادار نە بە تەنها ئەرکی ژنانە و نە بە تەنها بە خەباتی ژنانیش بەدەست دێت. بۆیە پیویستە ئەم خەباتە ئەرێنییە جەماوەری فراوانی ژنان لە خۆی کە بکاتەوە و و شان بە شانی خەباتی چین و تویژەکانی تری کۆمەڵگە بن کە لە پێناو یەکسانی هەمەلایەنە و خۆشگوزەرانی وکۆمەڵگەیەی خاڵی لە ستەم وچەوسانەوەی چینایەتی تێبکۆشین. لە ڕاستیدا ژنان بەشدارییەکی چالاک دەکەن لەم

خ□ با تەی کۆمەڵگەدا .

ئاسۆ کەمال
دیسێمبەری ٢٠٢١

سەرچاوەکان:

Bhardwaj, Ananya. “Marxist Feminism and its Importance in Today’s.” Contemporary Literary Review India (February 2021): Vol.8 No.1 , p 43-51.

Bryson, Valerie. “Adjusting the lenses: Feminist analysis and.” Contemporary Politics, (1995): 1:1, 3-18,.

“Marxism and feminism: can the ‘unhappy marriage” be saved ? .” Journal of Political Ideologies (2004): 13–30.

Cock, Jacklyn, and Meg Luxton. “”MARXISM AND FEMINISM:’UNHAPPY MARRIAGE’OR CREATIVE PARTNERSHIP.” .” Cock, Jacklyn, and Meg Luxton. Marxisms in the 21st Century: Crisis, Critique & Struggle. 2016. 116-142.

Gimenez, Martha E. “What’s material about Materialist Femeinsim .” R a d i c a l P h i l o s o p h y 1 0 1 (2000).

Haines, Brigid. “Beyond Patriarchy: Marxism, Feminism, and Elfriede Jelinek’s “Die Liebhaberinnen”.” The Modern Language Review (Jul., 1997, Vol. 92, No. 3 (Jul., 1997),): pp. 643-655.

Hartmann, Heidi I. “”The unhappy marriage of Marxism and feminism: Towards a more progressive union.” .” Capital & Class 3.2 (1979): 1-33.

Hatem, Mervat. “Class and Patriarchy as Competing Paradigms for the Study of Middle Eastern Women.” Comparative Studies in Society and History (Oct., 1987, Vol. 29, No. 4): pp. 811-818.

Haug, Frigga. “”Marxism-feminism.” .” Historical Materialism 24.4 (2016): 257-270. .

Heidi Hartmann, Ellen Bravo, Charlotte Bunch, Nancy Hartsock, Roberta Spalter Roth, Linda Williams, Maria Blanco. “Feminist Theory and Practice; A Collective Interview.” Signs, Vol. 21, No. 4 (1996): pp. 917-951.

“Historical-Critical Dictionary of Marxism.” Historical

Materialism. 2016. 257–270.
"Marxist Feminist Dialectics for the 21st Century." Source: Science & Society , Fall, 1998, Vol. 62, No. 3, Dialectics: The New Frontier .. (1998): pp. 400-413.
Nancy Fraser. "Feminism, capitalism and the cunning of history,." New Left Review (2009): 97-117.
Orr, Judith. "Marxism and feminism today." International Socialsm Issue: 127 (June 2010).
Sandberg, Sheryl. Lean In. 2013.
WILLIAMS, CHRISTINE. "The Happy Marriage of Capitalism and Feminism." Contemporary Sociology 43,1 (n.d.): 58-62.
Wright, Erik Olin. "Explanation and Emancipation in Marxism and Feminism." Sociological Theory (1993): pp. 39-54.
ڕەئوف, لوقمان. "فێمینیستی و هەستی گەلان بە دوای شوناسدا." ئایدیا (n.d.): ل. ٣٩-٤٣.
کەمال, ئاسۆ. ژنەفۆبیای ئەجەلان . London, ٢٠١٦.

یاداشتنامەی (پزیشکەکی پێشمەرگە)م خوێندەوە.. گەران هەڵۆ بجەیی

{کە لەسەرەوە سەیری ژیانی خۆم دەکەم ١٩٦١-١٩٨٩} ، ناونیشانی یاداشتنامەکەی دکتۆر فایەق گوڵپیە ،کە بەشێکی گرنگ لە ژیاننامەی خودی گوڵپی تێدا تۆمارکراوە. ئەم کتێبە ساڵی [٢٠١٨] کەوتوتە بەر دیدی خوێنەر، لەهەندەرانیش ئەوانەی خولیای خوێندنەوەیان هەیە ،بەدەستیان گەیشت و بەناوەڕۆکەکەی ئاشنا بوون.

بەندەش لە ڕێگەی خودی دکتۆر فایەقەوە کتێبەکەم بە [PDF] پێگەیشت. خوێندنەوەی یاداشتنامە ئیدی هی هەر کەسێک بێت، یەکێکە لە ئارەزووەکانم ،چێژێکی تایبەت لە خوێندنەوەیان دەبینم ،بەتایبەتی گەر ڕاستگۆییان تێدا بەدی بکەم. تا ئێستا ژمارەیەکی زۆر لە یاداشتنامەی کەسایەتیە کوردی و عەرەبی و جیهانیەکانم

خوێندوێتەوە.بەکوورتی هی هەرکەسێکم بەردەستکەوتبێت یا بیستبێتم کە کەوتوەتە بەردەستی خوێنەر ،خێرا هەوڵی بەدەستهێنانیم داوە.
سەبارەت بەمەی دکتۆر فایەقیش ،سەرەتا کاک سەلام محەمەدی برادەرم بە ئیجابی باسی ئەم کتێبەی بۆکردم کە خۆی بەدەستیەوە بوو، ،پاشان بە وەدەستهێنانی داوام لە دکتۆر کرد ،بەسوپاسەوە ناردی بۆم.
هەوڵدەدەم بە پێی خوێندنەوە تێڕوانینی خۆم بە ڕووداوەکانی دووتوێی ئەم یاداشتنامەیە،هەڵسەنگاندنێکی بابەتیانەی بێلایەنەی بۆ بکەم.لە کۆتایدا خوێنەر سەرپشکە لە حکومدان بەسەر هەڵسەنگاندنەکەمدا، کە هیوادارم سەرکەوتووبم تێیدا.

دکتۆر فایەق لە پێناسەیەکی شایستەدا

بەرلەوەی بچمە قووڵایی باسەکەوە ،لەسەر ڕۆشنایی ئاشنایی و پەیوەندیم لەتەکیدا ،دەخوازم کەمێک سەبارەت بە کەسایەتی خودی دکتۆر بنووسم.
لەسەرەتای حەفتاکاندا لە قوتابخانەی ناوەندی شارەزوور لە هەڵەبجە بە دووساڵ هاوپۆلم بوو،زۆر بەخێرایی بووینە برادەر ،هەستم کرد زۆر جیاوازە لە هاوپۆلەکانم،کەسێکی بە ڕەوشت، هێمن،کەمدوو ، ڕووخۆش و زرنگ و زیرەک ،{یەکەمی پۆلەکەمان بوو} ، هیچ شتێکی لە عاسی نەدەبوو ،لە هەموو وانەکاندا پێرفێکت بوو.بیرم دێت جارێک وانەی عەرەبیمان هەبوو بابەتی[ئیعراب]نازانم بەکوردی پێی دەڵێن،لەوانەیە شیکاری پێ بڵێن، من زۆر کۆڵەوابووم تێیدا و حەزم پێی نەبوو،زیاتر ئارەزووم لە [انشاء] داڕشتن هەبوو،ئەو ڕۆژە مامۆستاکەمان لەسەر تەختەڕەشەکە دوودێڕ شعری درێژی کلاسیکی نووسی ،پێم وابێت هی{ ئەحمەد شەوقی-امیر الشعراء} بوو ،پرسی کێ دەتوانێت ئیعرابی بکات ؟هەموو سەرمان کزکرد ،من لەژێرەوە سەیری دکتۆر فایەقم کرد،هەندەی پێنەچوو دەستی بەرزکردەوە ،پاشان دەستی کرد بە ئیعرابکردن، ئەمەش بەسەرسامیەوە سەیرمان دەکرد،کە کۆتایی هات مامۆستاکە سوپاسێکی گەرمی کرد کە بێ هەڵە ئەوکارەی ئەنجامدا.
پەیوەندیمان پەرەی سەند ،جگە لە خوێندنگا لەدەرەوەش یەکترمان دەدی ،بەنموونە بەهاران بەسەعی کردن دەچوین بۆ ڕێگەی [عەنەب]،یاخود جاروبار لە چایخانەیەک کە بەرامبەر سینەماکەی هەڵەبجە بوو دادەنیشتین ،جۆرەها قسەوباسمان دەهێنایە گۆڕێ.پێم وابێت تاکە باس کە خۆمان بەدوور دەگرت لێی سیاسەت بوو. بەشبەحاڵی خۆم ڕێزێکی زۆرم بۆ ئازایەتی و گیانفیدایی باوکی هەبوو.ئەز سەربە ئایدۆلۆجیایەکی چەپی عێراقی بووم ،لەوە دەترسام باسێک بکەمەوە و ئەو وەک هێرش بە سەر ڕێبازەکەی باوکی لێکی بداتەوە، و بەوە هەستی بریندارببێت ،بۆیە تا بۆم کرابێت باسی سیاسەتم نەدەکردەوە.

پاش شەهیدبوونی باوکی وەک خۆیشی لە کتێبەکەیدا ئاماژەی پێداوە بەدۆخ□ک□ی سەختی نالەباری ژیاریدا تێدەپەڕن، بەڵام ئەم دۆخە هەرگیز لە ژیانی دکتۆردا هەستی پێنەدەکرا،هەرگیز گلەیی ل□ بەختی خۆی نەدەکرد،هێندە نەفس بەرز بوو لە هیچ کاتێکدا ڕێگەی نەدەدا ببێتە جێگەی بەزەیی.ڕاستە ئەو هەژاربوو ،وەلێ لەناخ و هزردا زەنگین بوو.
پاش کۆتایی ناوەندی من چومە ئامادەیی کشتوکاڵی بەکرەجۆ ،ئەویش لە ئامادەیی درێژەی بەخوێندن دا.
هەرجارێک لە هەڵەبجە بوایە یا سلیمانی گەر بەڕێکەوت یەکترمان بدیایە ،ئیدی لە دەمی خوێندنداباوایە یادەمی سەربازیم، هەر بە گووڕوتینەکەی جارانەوە باوەشمان بۆ یەکتر دەکردەوە.
دەمێک ساڵی[1991] بۆیەکەم جار سەردانی کوردستانم کرد ،دکتۆر فایەق یەکێک لە هاوڕێ دێرینەکانم بوو کە تامەزرۆی بینینی بووم،ئەوە بوو سۆراغیم خوارد و لە نۆرینگە کۆنەکەی [دکتۆر عەبدولرحمان ڕیس] د□ژیمەوە.ئەوەی خۆشحاڵی کردم ئەوە بوو کە پاش ئەو دا بڕانە زۆرە ،وەک هەمیشە بە خەندەو ڕۆح شیرینیەوە باوەشی کرد پێمدا.
هەر لەو سەفەرەمدا بەهۆی هەندێک خواردنەوە کە پێی ڕانەهاتبووم ، تووشی ئازاری سک بووم،ئەو هات بۆلام و چارەسەری نووسی بۆم.
پاشان پەیوەندیمان بەردەوام بوو،بەوەی هەرجارێک سەردانی کوردستانم کردبێت بەتەنها خۆی یا لەتەک خێزانەکەی چەند ساتێکمان پێکەوە بەسەر بردوە.
دکتۆر فایەق یەکێکە لە هاوڕێ دانسقەکانم کە ماوەی [50]ساڵە هاوڕێیەتیمان بەردەوامەو تابێت ڕێزو خۆشەویستیمان بۆیەکتر زیادد□ بێت. تەنانەت هەندێک جار لەم دوورەوە کە کێشەی□ک□ی تەندرووستیم دەبێت بە تەلەفۆن ڕێنمایی لەو وەردەگرم.
ئەم پێشەکیەم وەک ئیزافەیەک نووسی تا خوێنەر لە دیدی هاوڕێیەکی دێرینیەوە دکتۆر بناسێت و بە هەندێک وردەکاری ژیانی ئاشنا بێت کە خودی دکتۆر ئاماژەی پێنەداون.

خەسڵەت و مەرجەکانی یاداشتنامە
نووسینەوەی یاداشتنامە بەر لەوەی ئاوێنەی ژیانی خودی کەسەک□ بێت، تۆمارکردن و گێڕانەوەو وەبیرهێنانەوەی قۆناغێک یا چەندقۆناغێکە لە ژیانی میللەتێک،شۆڕشێک، بزافێکی سیاسی،جا بۆیە زۆر زۆر گرنگە نووسەری یاداشتنامەکە ڕاستگۆیانە مامەڵەی لەگەڵدا بکات. ناکرێ نووسەر هەست وسۆز بکاتە پێوەر بۆ یاداشتکردنی ڕووداوەکان ، بەڵکو گەرەکە بەوجۆرە باسیان لێوەبکات کەڕوویان□داوە،واتە گەرەکە

چاوەکانی ببنە قیدیۆکامێرایەک و ڕێکۆردی مەشهەدەکان وەک خۆی بکات، ئیدی تەنها بەم جۆرە دەتوانێت متمانەی خوێنەر بە دەستبهێنێت.

1. سەرجەم یاداشتنامەو یادەوەرییەکان کە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان بە خەباتی گەلەکەمانەوە هەیە، بە کەمووکووڕی شکستی و سەرکەوتنەکانییەوە ، هەموویان دەبنە بەشێک لە دیرۆکی بزافی گەلەکەمان و دەکرێ نەوەکانی داهاتوومان سودی لێوەربگرن.
2. دەکرێ و ڕوویداوە بە وەرگرتنی زانیاری لەبارەی ژیانی میللەتێک شۆڕشێک لەکۆمەڵەوەرانی کورد و بێگانە پەنا بە ئەوجۆرە یادەوەریانە بەرن.
3. لەکاتی دادگایی کردنی تاوانبارانی جەنگدا ڕوویداوە هەندێک جار سود لەم جۆرە یاداشتنامانە وەرگیراوە، نمونەی دادگایکردنی تاوانبارانی سەرانی نازی لە دادگەی نۆرەنبرگدا.

لەسەر ئەشنایی ئەم خاڵانە دەتوانین بڵێین ئەم کتێبەی دکتۆر گۆپی جێگەی متمانەیەو دەکرێ وەک سەرچاوەیەکی پاکژ سەیربکرێت.

دەشێ و ڕوویداوە بەشێک لەوانەی بیرەوەرییەکانیان نووسیوەتەوە ، لە هەندێک بەگەو مەوقعەدا لە حەقیقەت لایانداوبێت و ڕووداوەکانیان بەجۆرێک وێنا کردبێت کە لەتەک مەزاج و بیرو پەیوەستی دەخەکەدا بگونجێت،لە دکتۆر فایەق تەنها ڕاستگۆیی کردوەتە پێوەر و بەوجۆرە باسی ڕووداوەکانی کردوە کە ڕوویانداوە،جا لەوانەیە ئەو گوزارشتە لەتەک قەناعەت و ڕێبازی سیاسیشیدا یەکانگیر نەبووبێت.

وێستگە گرنگەکان کە شایانی ئاماژەن

- گەر ئاوڕێک لە سەردەمی منداڵی و مێردمنداڵی دکتۆر بدەینەوە دەبینین خۆشەویستی خاک و نیشتمان و پێشمەرگە لە ناخیدا چەکەرەی کردوە، پاشان ئەم خۆشەویستیە نما دەکات و دەبێتە هەڵوێست و کردار.
+باوکی لە پێناوی خاک و کوردایەتیدا قارەمانانە گیانی بەخشی، ئەم گیانفیدایەی بابی هانی دا بەشداربێت لە خەباتدا بەڵام بە شێوازێکی جیاواز و ڕێبازێکی فکری جیاواز لەوەی باوکی.
- یەکێک لە براکانی ڕێچکەی باوکی گرت و بووە پێشمەرگەی پارتی،هەر لە پێناوی ئەو حیزبەدا گیانی بەخشی.

+بەپێی پەیڕەو کەلتووری ئەژهەڕاتی ، دەبوو دکتۆریش ببێتە پارتی ، ئەویش لەبەر دوو هۆ، یەکەم بۆ بەزیندووڕاگرتنی ڕێبازەکەی باوکی،دووەم بۆ [تۆڵەسەندنەوە]ی براکەی لەو لایەنەی کووشتیان.

+عاتفە بەسەر دکتۆر گوێپیدا زاڵ نەبوو ،کوڕانەش شوێنی حیزب نەکەوت، بەڵکو بە قەناعەت و هۆشیارییەوە ڕێبازی خۆی هەڵبژارد.

+دایکی و براکانی چاوەڕێی ئەوە بوون دەمێک دکتۆر فایەق زانکۆ تەواو دەکات لایەکیان لێ بکاتەوە لە هەژاری دەریان بکات و ژیانێکی ئاسودەش بۆ خۆی پێک بهێنێت، بەڵام خۆشەویستی وڵات و خاک و خەڵک ڕێگربوو لەمەدا.

ئەمانە چ جۆرە سەرکردەیەک بوون؟

- زۆر لە سەرکردەکان لە پاڵ کاریزمایدا جۆرێک لە خۆسەپێتیان تێدایە کە دەکرێ بە نەگەتیف پێناسەیان بکەین،جا ئەم جۆرە خۆسەپێنانە وادەکەن دەورووبەر بەحەزەرەوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن، ئەمەش وەک جۆرێک لە خۆپاراستن و ڕێزگرتن لەخود.

لەم ڕووەوە دکتۆر زۆر بە وردی پێناسەی مام جەلال و نەوشیروانی کردوە.

بەنموونە مام جەلالی وا پێناسە کردوە کە کەسێکی تووڕە و زوو هەڵچوو،حەقد هەڵگر،حەزی نەکردوە کەس قسە لە قسەیدا بکات یا فەرمانەکانی ڕەد بکرێتەوە.

بڕوای بە دیسپلین و بڕیاری جەماعی نەبووە و دوا بڕیار لای خۆی بووە.

خەڵکی تاوانباری ئازاد کردوە لەنموونەی[ملازم کاوە] ، کە حوکمی کووشتنی بەسەردا سەپێنراوە.

+خیانەتکار، تەمەڵبار، لادەر، هەڵپەکار، کەمتەرخەم ئاساییە ئەم جۆرە مرۆڤانە لە زۆرێک لە شۆڕشەکاندا بوونیان هەبێت، بەشۆڕشی کوردیشەوە.

ساغکردنەوەی تاوان یا کەمتەرخەمی ئەم جۆرەکەسانە تەنها لە ڕێگەی کۆکردنەوەی بەڵگەو دادگایکردنی بێلایەنانە لەلایەن کەسانی شارەزاوە ئەنجام دەدرێت، بەڵام نە مام جەلال نە نەوشیروان ، بڕوایان بەم جۆرە ئیجرائاتانە نەبوەو لە کاتی تووڕەیی و هەڵچوندا تاکڕەوانە فەرمانیان دەرکردوە کە زۆر جار بڕیارەکان هەڵەبوون و تراژیدیایان بەشوێن خۆیدا هێناوە.

+ئاخر چۆن دەکرێت کەسی یەکەمی هێزێک بەو ڕادەیە حاقد بێت بەرامبەر دکتۆرێکی دڵسۆز و بۆچەندین ساڵ قسەی لەگەڵ نەکات ، تەنها بەهۆی ئەوەی لە خەستەخانەکەی سورداش پشتگیری لەداواکاریەکانی پێشمەرگەکانی ئەو نەخۆشخانەیە کردوە؟
گەر دکتۆر تاوانبار یا کەمتەرخەم بووە بۆ لەلایەن لیژنەیەکەوە لەپرسینەوەی لێ نەکرا یاخود بۆ گوێ لە داخوازیەکانی مانگرتووەکان نەگیرا؟

- سەبارەت بە نەوشیروانیش ،وەک دکتۆر باسی لەوەدەکات سفاتی خراپی زۆری هەبووە لەوانە،شکاندن و بێڕێزیکردن بە کەسایەتی پێشمەرگەو خەڵکی تر ، قسەڕەق،مۆنوگرژ،نەبوونی گیانی لێبووردن،نەبوونی گیانی هاندانی کەسانی لێهاتوو.{بۆ نمونە بە هۆکاری سرووشتی بەرپرسێکی پێشمەرگە بەناوی پەڕا کە نەیتوانیبوو کارێک ئەنجام بدات ،نەو شیروانیش سەرزەنشتی کردبوو بەڵام لە شێوەی سوکایەتیدا ، پێی گووتبوو تۆ پەڕا نیت بەڵکو تەنەکەیت }.

جگە لەمانە وەک دکتۆر باسی لەوەدەکات ،نەوشیروان ڕووناکبیرێکی فکر عەشایەر بوو ، بەوەی بڕوای بە ئازادی ئافرەت نەبوو، وەک سەرۆک عەشیرەتێک ڕوانیویەتە ڕەگەزی مێ.
بەگووتەی نەوشیروان هەوڵێری و دهۆکی کورد نین.
هەڵەبجەییەکان یا جاشن یا ئاشن.
هێندە دڵڕەق و بێ بەزەیی بووە تا ئەوڕادەیەی ئامادە نەبووە سەرەخۆشی لە دکتۆر بکات کەدایک و برایەکی لە کیمیابارانی هەڵەبجەدا لەدەستدا.

- یاخود علی شامار{سەرکردەیەکی پێشمەرگە} بەهۆی ڕەخنەی گوندنشینەکەوە ویستویەتی کەسەکە وەک سزادان بخاتە حەوزی ساردی مزگەوتەکەوە.

ئەمەش ئەوەمان پێدەڵێت ئەو بەرپرسانە چەند دڵڕەق و بێ بەزەیی بوون ،چەند دووربوون لە دیسپلین و میهرەبانی، چەند دووربوون لە قەبوڵکردنی ڕەخنە.ئەو گوندنشینانە هەمووشتێکیان بە پێشمەرگە کرد،لە پێناوی ئەواندا ئەنفالیان بەسەرهات ،کەچی ئەوە پاداشتیان بوو پێیان. زۆربەی بەرپرسانی ئەو شەڕەش بە ئارەزووی خۆیان و لەسەر شتی بێبایەخ یا تۆمەتی بێبەڵگە خەڵکی بەستەزمانیان سزاداوە ،هەندێک جار بەمەرگ سزای خەڵکیان داوە.

- نمونەیەکی دیکە دەربارەی ئەندامی مەڵبەندەکە،زۆر سەیرە کەسێک ئەندامی مەڵبەند بێت خۆشحاڵی خۆی دەربڕێت بە کارەساتی هەڵەبجە ،ئەوەتا شێرکۆ مەرانەیی ئەندامی مەڵبەندی

یەک گووتوویەتی [با بکوژرێن هەموو جاشن].

▪ خاڵێکی گرنگ دکتۆر ئاماژەی پێداوە کە دەچێتە خانەی ڕەفتاری ناشۆڕشگێڕانە، ناکۆکی و ململانەی نێوان سەرکردایەتی یەکێتیە، کە بەدەگمەن دووکەسیان پێکەوە هەڵیان کردوە. پرسیارێک دێتە پێشەوە کە دەڵێ، گەر سەرکردایەتی شۆڕشێک تەبایی و هاوسۆزی لە نێویاندا بوونی نەبێت و ملشکاندن و چاڵهەڵکەندن بۆ یەکتر ڕەفتاری زۆرینەیان بووبێت، ئیدی چۆن دەتوانن سەرکردایەتی میللەتێک بکەن کە چاوەڕێی دەستی ئەمانە بن و بەفریادڕەسیان بزانن؟ دەرکەوت ئەنجامی ئەم ناکۆکیانە کارەساتی بە شۆڕش و حیزبەکەو خەڵکیش هێنا کە تا ئێستاش بەردەوامە، نوێترینیان نمونەی ناکۆکی نێوان باڤێل و لاهورە.

پزیشکێکی پێشمەرگە و پێشمەرگەیەکی پزیشک

▪ دکتۆر گوێپی وەک پزیشکێک بە دڵسۆزی و بە جوانی ئەرکە پیشەییەکەی خۆی بەجێ گەیاندوە، چ لە نۆرینگاکانیدا یا لە نزیک بەرەکانی جەنگەوە، بە چارەسەرکردنی سەدەها پێشمەرگەی بریندار. چەندین نەشتەرگەری مەترسیداری ئەنجامداوە، بەکۆڵەپشتەکەیەوە لەهەرکوێ داواکرابێت خۆی گەیاندوەتە ئەو شوێنە، تەنانەت زۆر جار چارەسەری گوندنشینانیشی کردوە و لەمەرگ ڕزگاری کردوون.
+دڵسۆزی پاڵی پێوە ناوە زانیاری و شارەزایی لەسەر چەکی کیمیاوی پەیدا بکات، تاڕادەیەک لەوێشدا سەرکەوتووبوە کە پاشان سودی بە بەرکەوتوانی ئەو چەکە گەیاندوە و چارەسەری کردوون.
+ڕاستە دکتۆر فایەق وەک پزیشک لەناو شۆڕشدا بووە، کە ئەرکێکی زۆر پیرۆز و پێویست بووە، بەڵام ئەرکی دووەمی پێشمەرگایەتی بووە و لە زۆر بەرەو جەنگدا تەواجودی هەبووە. بەڕای من ئەم کارەیان هەڵەبووە، کە پێدەچێت لەسەر ئارەزووی خۆی بووبێت، چونکە باوەڕ ناکەم کەس ناچاری کردبێت، ئەرکی ئەو پزیشکی بووە کە ئەرکێکی زۆر سەخت و ئینسانیە، لەکاتی شەهیدبوونی پێشمەرگەیەک دەکرێ و ئاساییە چەندین پێشمەرگە جێگەی بگرێتەوە، بەڵام لەدەستدانی پزیشکێک جێگرەوەی زۆر زەحمەتە. هاوکات ژمارەی پزیشکەکان کەمبوون و ئەرکی زۆریشیان لەسەر بووە، کەواتە ئەو بەئەوە هاتوبووە دەرەوە تا بەپیشەکەی خۆی خزمەت بکات نەک تفەنگ

بەکاربهێنێت.

شۆڕشکێکی بێ ستراتیج و بەرنامە

- شۆڕشی بێ ستراتیج و شوێنکەوتنی تاکتیک، یەکێک لە سیماکانیی شۆڕشی نوێ بووە ، وەک گوڵپی لەبارەیەوە دواوە ، دەرکەوتوە شۆڕشێکی بێبەرنامەو پلان و بێ ستراتیج بووەو تەنها بەپێی زرووف و بارووودۆخی ڕۆژانە کاریان کردوە.واتا تاکتیت بزوێنەر و سیمای شۆڕش بووە و ستراتیج ونبووە.
ئەمەش بە□ وونی لەوکاتەدا دەردەکەوێت کە خۆیان بۆ دانووستان لەگەڵ ڕژێمدا ئامادەدەکەن ،مام جەلال پرسیار لە دکتۆر فوئاد مەعسوم دەکات ،چ داوایەک بدەینە ڕژێم؟ ئەویش دەڵێ [حوکمی زاتی متەتەور هههههههههه] ،{واتە وەک ئەوی ١١ ئازار،وەڵێ بڕێک جوانکاری تێدابکرێت}.گەر شۆڕشێک لەسەرەتادا بەرنامەی خۆی داڕشتبێت و داواکاری و ئامانجەکانی لەو بەرنامەیەدا ڕەنگی دابێتەوەو ئەندامانی پێ ڕۆشنبیرکردبێت و ئاشنایان پێی هەبێت،ئیدی چ پێویست بە ڕاوێژ و پرسیار دەکات؟ئایا درووست ئەوەنیە لەسەر ڕۆشنایی خاڵەکانی ئەو بەرنامەیە [گەر هەبووە]، دانووستان بکەن و بیکەنە قیبلەنمای هەموو جوڵەیەکیان؟

دوور خستنەوەی کەسە بەتواناکان و پشتگوێ خستنی ڕێکخستن و نەبوونی ئایدۆلۆجیا
+دوور خستنەوەی کەسە بەتواناکان لەڕووی ه□زرەوە ، لایەن سەرکردایەتی یەکێتیەوە لە ڕێکخستنەکان ، تا پ،م □وناکبیر نەبێت ،چونکە سەرکردایەتی تەنها چەکداریان پێویست بووە تا شەڕیان بۆ بکەن ، نەک □وناکبیرو هۆشیار کە لە سەرنج و ڕەخنەکانیان بترسن یا چاوی پێشمەرگە بکەنەوە ،جا دکتۆریش لەسەر هەمان هۆ لە ڕێزی ڕێکخستنەکان دوورخراوەتەوە.

- گرنگی نەدان بە سیاسەت و پشتگوێ خستنی ڕابەرە سیاسیەکان لەسەر حسابی ڕابەرە سەربازیەکان خاڵێکی نەگەتیڤی دیکەی ئەو شۆڕشە بووە کە دکتۆر ئاماژەی پێداوە.لەم خاڵەدا کووتوومت لە شۆڕشەکەی مەلا مستەفا دەچێت کە لەوێش ڕابەر سیاسی هیچ ڕۆڵ و بەهایەکی نەبوو بەڵکو بەردەوام ئەستێرەی سەرپەل و سەرلق و ئامر بەتالیۆن درەوشاوە بوو وە بڕیاریش هەر لای ئەوان بوو.
ئێوە شۆڕش یا حیزبتان دیوە خاوەنی ئایدۆکۆجیا یاخود ڕێبازی

فیکری نە بێت؟
ئەم شەشە نوێیە ڕێک ئەوە بوو،نە مارکسی بوو،نە سۆشیال دیموکرات ،نە ناسیۆنالە، نە لیبرالە، نە ئاینی، چێشتێکی مجەوەربوو بەخۆی، تا دوای ڕاپەڕینش کەچکردوو مام جەلال لە هیچ لێدوان و وتار و نووسینێکدا تووخنی ئایدۆلۆجیا نەدەکەوتەوە ،ئەمەش بە مەبەست بوو بۆئەوەی هیچ لایەن و دەسەڵات و حکومەتێکی لە زوویر نە بێت.

هۆکارەکانی شکستی

- بە پێی بەچوونی بیرمەندی چەپ هاوڕێی کەچکردوو بەهادین نوری کە لە دەمی ئەنفالەکاندا لە قەپێی قەرەداغ کۆمەڵێک پێشمەرگەی یەکێتی دیوە ،لە نەویاندا دکتۆر فایەق ،لەوەڵامی پرسیارێکی شێرکۆ مەرانەیدا سەبارەت بە دەخەکە ،هاوڕێ گووتوویەتی[ئەم شکستە سەربازیە نەک سیاسی ،بەبەراورد بە ئاشبەتاڵی ٧٥ کە شکستی سیاسی بووە نەک سەربازی بەوەی سەرکردایەتی سیاسی ئەو دەمە بڕیاری ئاشبەتاڵی دابوو.
+بەڵام خودی دکتۆر گوێی دان بەوەدا دەنێت کە شکستی ئەم جارەی شۆڕشی چەکداری زۆر گەورەتر بوو لە ئاشبەتاڵەکەی ١٩٧٥ . بە پێی بەچوونی ،ئەودەمە هۆکارەکەی پلانگیری نێو دەوڵەتی بوو ،لە ئەمجارە شکستی سەرکردایەتی بوو ،واتە شکستی بەڕێوەبردن و ئیدارەکردنی شۆڕش بوو لە ڕووی سیاسی و سەربازی و پەیوەندی بە وڵاتانی دەوروبەر و دەرەوە.
+شکستی بوو لە نەخوێندنەوەی لۆژیکانە بە عەقڵیەتی بەعس و پەرچەکرداری سەدام بە ڕووداوەکان،شکستی بوو بەوەی ئامانج و چارەنووسی شۆڕشیان بەستەوە بە جەنگی نێوان دوو وڵاتی تا سەر ئێسقان دژە کورد.
+شکستی بوو بە وەی کە پاسداریان بەجلی کوردیەوە هێنا بە لەدانی چاڵەنەوتەکانی کەرکوک.
واتە هۆکارەکانی شکستیەکە هەمەجۆرن کە سەرجەمیان لە ئەستۆی سەرکردایەتی کورددان.

کارەساتی هەڵەبجەو ئەنفال و ڕۆڵی خراپی پێشمەرگە تێیاندا

- کارەساتی هەڵەبجە خاڵێکی ڕەش بە ناوچەوانی سەرانی شۆڕشەوە بە تایبەتی یەکێتی ،کە دکتۆر زۆر بەوردی باسی کردوە .ئەو کارەساتە چەند ڕژێمی بەعسی فاشی تاوانبارە ،بە ئەندازەی کەمتر ئەو حیزبانەی کە پێش پاسداران کەوتن تاوانبارن.هیچ

حسابەکیان بە خەڵکی هەڵەبجە نەکرد کە چ چارەنووسێکی مەترسیدار چاوەڕێیان دەکات. بەوەش تاوانبارن کە وەک چۆن پاشان لەدەمی ئەنفالدا ڕێگەیان لەخەڵکەکە گرت تا خۆیان دەرباز بکەن و نەیاننێرن بۆ چاڵەکانی مەرگ، ئاوهاش ڕێگریان لە خەڵکی هەڵەبجەگرت کە خۆیان قورتار بکەن.

+تاوانبارن بە دزینی پارەی خەڵکی باژێر کە لەبانقی هەڵەبجە دایاننابوو. تاوانبارن لە هەندێ کاری قێزەوەن وەک دزی، تاوانبارن کە هاوکاری خەڵکەکەیان نەکردو بەتەنها جێیان هێشت. تاوانبارن بە ڕێگەنەگرتن لە پاسداران لە بردنی کتێبە دانسقەکانی کتێبخانەی هەڵەبجە.

+تاوانبارن بە دانەنانی پلان بۆ پاراستن وڕزگارکردنی خەڵک لە کاتی هەڵەبجەو ئەنفالدا، تاوانبارن بەوەی لەدەمی ئەنفالدا بەرپرسی مەڵبەند فەرمانی بە خوارخۆی دابوو گەر گوندنشینەکان ویستیان گوندەکانیان جێبهێڵن، تەقەیان لێبکەن و کێشە نابێت گەر چەند کەسێکیشیان لێ بکوژن.

- هەر لەم ڕووەوە دکتۆر دان بە بۆچوونی هەڵەی خۆیدا دەنێت کە دەوڵەت، پێشتر ئومێدم بە ڕزگارکردنی شارەکان هەبوو، بەڵام پاش کارەساتی هەڵەبجە زانیم کە ئومێدەکەم لە جێگەی خۆیدا نەبوو، بەوەی کارەساتی بە خەڵک هێنا.

ئەمەش دانپیانانێکی ڕاشکاوانەی تری دکتۆرە کە دەریخستوە ،خەیاڵ و ئومێد شتێکەو واقیعیش شتێکی ترە.

بێ باکی مام جەلال

+مام جەلال و بێباکی لە کارەساتی هەڵەبجە، دکتۆر فایەق لە بەڵگەیەکدا دەنووسێت[کە کارەساتی هەڵەبجە ڕوویدا مام جەلال لە هەندەران بوو، پاش ماوەیەک لە ڕێگەی تارانەوە گەڕایەوە بۆ کوردستان، ژمارەیەک لەسەرکردایەتی یەکێتی چووبوون بۆ پێشوازی، لە نێو هەموویاندا بەگەرمی سڵاوی لە شەوکەتی حاجی مشیر کردبوو ، باوەشی پێدا کردبوو پێی گووتبوو پیاوە دەسڕەزەکەی یەکێتی، وەک دەگێڕێتەوە ئەوانی تری پشتگوێ خستبوو. گرنگیدانی مام جەلال بە شەوکەتی حاجی مشیر بەهۆی ئەوەوە بووە کە پارەکەی بانکی هەڵەبجەی بۆ یەکێتی تاڵان کردبوو ، ئیتر چی بەسەر شارەکەو خەڵکەکەی هاتوە جێگەی بایەخی نەبوون.

دوورکەوتنەوە لە یەکێتی

- پاش ئەوەی کارو سیاسەتە چەوتەکانی یەکێتی لە کن دکتۆر زۆر دەبن، ئیدی ناتوانێت لە گەڵیاندا درێژە بەخەبات بدات و

ی□ک□تی ج□ند□هێڵێت، ئەمە ئەو کاتە دەبێت کە شۆڕش کۆتایی هاتوەو زۆربەی سەرکردەکان نیشتەجێی ئێرانن.

+پاش وازهێنانی ل□ یەکێتی حیزبی دیکە تاقی دەکاتەوە،هاوکات بەر لەشەڕی براکوژی جارێکی تر دەگەڕێتەوە بۆلای یەکێتی بەڵام نەک بە قەناعەت و گووڕووتینی جارانەوە، هەر بۆیە زۆر نامێنێتەوەو بەیەکجاری ماڵئاوایی لە یەکێتی دەکات.
+دواکاری سیاسی دکتۆر گوڵپی حیزبی چارەسەری دیموکراتی دەبێت،کە چەند ساڵێک سکرتێری دەبێت. پاشان دەستبەرداری ئەو حیزبەش دەبێت و وەک هەودارێکیان دەمێنێتەوە کە تا ڕۆژی ئەمڕۆش بەد□س□□ی وەک لایەنگری ئەو ڕەوتە فیکریە ماوەتەوە.

خۆلاسە
لە پاش ئەوەی لە ژیانی حیزبایـەتی{نەک سیاسی} دوور دەکەوێتەوە ،ئیدی ژیانی خۆی بۆ پیشەکەی {پزیشکی} تەرخان دەکات و ئەو خەباتەی لەڕابردوودا لە ژیانی پێشمەرگایەتیدا وەک[پزیشکێکی پێشمەرگە یا پێشمەرگەیەکی پزیشک] ئەنجامی داوە ،دەبێتە بەشێک لە ژیانی خۆی و وەک شانازیەک بۆی دەمێنێتەوە. بە هەموو کەمووکووڕی و چەوتی و هەڵەی تراژیدی هێنەری ئەو هێزە چەکداریەی دکتۆر فایەق ساڵانێکی بەنرخی تەمەنی لە نێویدا بەسەربرد، کە تێیدا ڕووبەڕووی جۆرە ها مەترسی و ناڕەحەتی و چەرمەسەری و دژایەتی هاوخەباتانی بوویەوە،لەگەڵ هەموو ئەمانەدا ئەو بەقەناعەت و ب□□وای تەواویەوە خەباتی دەکرد،کە لەپاشان لەبەر هۆکارگەڵێک ئەو قەناعەتەی گۆڕا،کە ئەوەش ،پەیوەندی بە خودی دکتۆرەوە هەیە.
وەک پێشتر ئاماژەم پێداوە ،لەم یاداشتنامەیەدا دکتۆر فایەق خۆی نەکردوەتە سووپەر مان، یاخود بووختان و ناهەقی دەرهەق بەشۆڕش و سەرکردەکانی نەکردوە، هاوکات لە ئاستی هەڵەو کەمووکوویەکان بێدەنگ نەبووە.شۆڕش و ڕەوتی □وداو□کانی ش□ش□کەی نەکردوەت□ ش□ش□کی نمونەیی،بەڵکو ویژدانی خۆی کردوەتە پێوەر بۆ هەڵسەنگاندنی □وداو و کاراکتەرەکانی،لەمەشدا سەرکەوتووی و ڕاستگۆیی بەدی دەکرێت.

سەرنج/ تێبینیەکەنم سەبارەت بە کتێبەکەی دکتۆر فایەق بە پێی زنجیرەی بابـەت و لاپەڕەکان نیە،بەڵکو بەپێی گرنگی پەرەگرافەکان بووە لە کن بەندە.

ڕاستکردنەوەی هەڵەکان:
لەم یاداشتنامەیەدا دکتۆر هەندێکی زانیاری بەهەڵە یاداشت

کردوە،کە زۆر گرنگ نین،جا من لێرە هەندێکیان ڕاستدەکەمەوە.
-عومەری خەزان بوو نەک ئەنوەری خەزان کە کەفالەتی کرد تا لەبەندیخانەی هەڵبجە شەو نەمێنێتەوە.چونکە کۆچکردوو عومەری خەزان هونەرمەندی گۆرانیبێژ بوو نەک ئەنوەری برای.
-جیڤارا لە بۆلیڤیا گیانی سپارد نەک لە فەنزویلا.
-کارەساتی پشتئاشان لە یەکی ئایاری ١٩٨٣ ڕوویدا نەک ١٩٨٤.

“من بووم.. نەک شێرزاد حەسەن”.. نووسینی: دکتۆر شێرکۆ کرمانج

وەک ئاگادارن کۆمەڵێک کەس، بە تایبەتی ئیسلامییەکان، لەسەر ئەو گرتە ڤیدیۆییەی ڕۆمانووسی نوسەر و مامۆستا شێرزاد حەسەن هاتوونەتە دەنگ. لەملاو ئەولا هەندێکیش هەڕەشە دەکەن گوایە کاک شێرزاد سووکایەتی کردووە و گوتوویەتی کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامی لە قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان داعش دروست دەکەن. سەرەتا دەبێ ئەوە ڕاستبکەمەوە کە کاک ‘شێرزاد’ گوتوویەتی بە گێڕانەوە بە سەرچاوەیەک کە توێژینەوەیەکی دکتۆر “شێرکۆ کرمانج”ە. (بەندە) وانەکانی پەروەردەی ئیسلامی لە قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان داعش بەرهەم دێنن کە من خاوەنیم،نەک خودی ‘شێرزاد’ بە خۆی بەم دەرئەنجامە گەیشتبێت.

لە بەرئەوەی گفتوگۆکان ڕاستەوخۆ پەیوەندیان بە چەند توێژینەوە و بابەت و چاوپێکەوتنی منەوە هەیە، بە باشمزانی کە سەرەتا بە وەڵامی ئەوانەی کە هاتوونەتە دەنگو دەڵێن شتی وا لە کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامی نیە کە داعش-دروستکەر بێت، هەر بۆ نمونە ئاماژە بە چەند دەقو پەیامێک لە کتێبەکان دەکەم، بەڵام هەر ڕێژەی نموونەیەک دەخەمە ڕوو. دواتر، لە دەرفەتێکدا کورتەی توێژینەوەکانم دووبارە بڵاودەکەمەوە.

سەرەتا دەبێت ئەوە بڵێم کاتێک کاک شێرزاد دەڵێت کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامی داعش بەرهەمدێنێت مەبەستی “داعشیزم”ە، واتە

عەقڵییەتی داعش، ڕێک ئەوەی کە من لە توێژینەوەکان پێداگریم لەسەر کردوون، ئەگینا ئەو کاتەی من توێژینەوەکەم ئەنجامدا بوو داعش وەک ڕێکخراوێک بوونی نەبوو.

بە ئەم مەبەستە سەرەتا وا چاکە پێناسەی عەقڵییەتی داعش یان داعشیزم بکەین. داعشیزم فۆڕمە هەرە توندڕەوەکەی ئیسلامیزمە، ئەو ئیسلامیزمەی کە میانڕەوانی وەک یەکگرتو و توندڕەوانی وەک داعش کۆدەکاتەوە. لێرە مەبەست لە میانڕەویی و توندڕەویی زیاتر لە بیرکردنەوە نییە؛ بەڵکو لە ڕێباز و ئامراز و دەرکەوتەدایە. هەرچۆنێک بێت، مەبەست لە عەقڵییەتی "داعش" تێگەیشتنێکی تاکڕەوانە و ڕەهاییگەریانەیە بۆ هەقیقەت، بە مانایەکی دیکە، مرۆڤێک کە هەڵگری بیروباوەڕێکو جیهانبینییەک بێت کە پێیوابێت هەقیقەتەکان هەمووی لای ئەوە و ئەوانی دیکە دەبێت بێنە سەر ڕێچکەی ئەوانی داعشگەرا، ئەگینا لەناو دەبرێن، لە باشترین حاڵەتیشدا ببن بە پاشکۆ. هاوکات، لەبەر ئەوەی هەقیقەتەکانی ئەوان، مەبەستم عەقڵ داعشئاساکانە، هەقیقەتی دینین ئیدی پیرۆزن و لە دەرەوەی گومان و پرسیار و ڕەخنەن، هەر کەس و لایەنێک لێیان نزیک ببێتەوە، دەبێت سزا بدرێن و سەریان پەلبدرێت.

بە کورتی، ئیسلامیزم/ داعشیزم ئەو تیۆرە فیکری یان ئایدیۆلۆژیە سیاسییەیە کە لە ئاکامی هەوڵەکانی کەسانی وەک (سەید قوتب یان ئەبوبەکر بەغدادی) جێگیر بووە، ڕێکخراوێکی وەک (ئیخوان موسلیمون) یان بزووتنەوەیەکی (داعش) ئاسا بەرهەمدێت، ئەویش بە خوێندنەوەی سەرچاوە سەرەکییەکانی دینی ئیسلام. بە دەربڕینێکی دیکە، ئەو دیدگایەیە کە دین و سیاسەت لێکتری جیا ناکاتەوە، واتە جیهانبینییەکە کە ئیسلام تەنیا وەک دینێک نابینێت کە تێگەیشتنی تایبەت بە خۆی هەبێت بە بوونی ئەسکەنەرێک (خالق)ێک، لەگەڵ چەندین ڕێوڕەسمی پەرستن وەک نوێژ و ڕۆژوو، بەڵکو وەک ئایدیۆلۆژیا و سەرچاوە و ڕێنیشاندەر و ڕێنماییکەرێک بۆ تەواوی پرسە سیاسیی و کۆمەڵایەتی و ئابورییەکان دەیبینێت و مامەڵەی لەگەڵدا دەکات. بە واتایەکی دیکە، وەک بیرمەند و تیۆریستە ئیسلامییەکان دەڵێن "ئیسلام شێوازێکی کامڵی ژیانە" و "تاکە چارەسەرە" بۆ پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانیش.

هاوکات دەبێت ئەوەش بڵێم کە من باوەڕ ناکەم و کاک 'شێرزاد'یش پێمانوابێت کە کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامی تاکە بەرهەمهێنەری داعش و داعشیزم بن لە هەرێمی کوردستان. هیچ دیاردەیەک، فیکرێک، ڕووداوێک نییە کە یەک هۆکاری هەبێت. کاک شێرزاد قسەکانی لەسەر

ڕۆڵی قوتابخانە و پەروەردە بوو، توێژینەوەکانی منیش تەنیا لەسەر کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامی لە قوتابخانەکانی هەرێم بوو، بۆیە هەردووکمان ئاماژەمان بەو هۆکارە کردووە کە لە پشت سەرھەڵدانی “داعش” و “داعشیزم”دایە، دەنا دەیان هۆکاری دیکە هەن لە پشت دروستبوونی ئیسلامیزم/داعشیزم لە کوردستان و لە جوگرافیا و شوێنەکانی دیکەدا.

دەبێت ئەوەش بڵێم کە لە نووسینی ئەم بابەتە ڕێسا و ڕێکارە ئەکادیمییەکان بەکارنەهاتووە؛ چونکە ئەمەی ئێرە توێژینەوە نییە بەڵکو خستنەڕووی هەندێک لە دەرئەنجامی توێژینەوەکانە، بۆ وردەکاری زیاتر دەبێت بگەڕێنەوە بۆ سەر توێژینەوەکان.

با بێینە سەر ناوەڕۆکی بابەتەکە. لەم کورتە بابەتە و لە ڕۆژانی داهاتوودا بە چەند نموونەیەک پشتڕاستی ئارگیومێنتی توێژینەوەکانم دەکەمەوە، کە دەکرێت وەک بەرگرییەک لە کاک شێرزاد ببینرێت، وا بێت یان نا..گرفتێکم نییە!

+نموونەی یەکەم:

لە کتێبی پەروەردەی ئیسلامی بۆ پۆلی پێنجەمی بنەڕەتی چاپی (٢٠١١) و لە لاپەڕە (٤٠)دا، دانەرانی کتێبەک□ د□□□□ن: “شاندێکی کریستیانەکانی هەرێمی “نەجران” هاتنە لای پێغەمبەر (د.خ)، ئەویش دوای خستن□□ووی باسێکی چڕ و پڕی سەبارەت بە ئایینی ئیسلام، پێیفەرموون، ئەوە ئیسلامە، یان وەریبگرن یان سەرانە بدەن، ئەگەر نا.. خۆتان ئامادە بکەن جەنگێک کە لەگەڵ ئێوەدا بەرپای دەکەین” لە پەراوێزدا (تەماشای وێنەی هاوپێچ بکەن).

ئێستا دەزانم هەندێک کەس دەڵێن جا کێ دەڵێت ئەم چیرۆکە ڕاستە، یان ئەم فەرموودەیە سەحیحە. نەک بۆ ئەم نموونەیە؛ بەڵکو بۆ هەموو نموونەکانی دیکەش ئەوە پرسی من نییە. پرسی من ئەوەیە داخۆ ئەم دەقە چ پەیامێک یان تێگەیشتنێک لای خوێندکار/منداڵ دروست دەکات؟ بە کورتی و بە ڕاشکاوی دەپرسم، ئەم دەقە “داعش” دروست نەکات، ئیدی نازانم چی داعش دروست دەکات ئەگەر دەقی وا دروستی نەکات؟ ئاخر ئەم دەربڕینە بە ڕاشکاوی بە مندا□□ان دەڵێت ئەو کرستیانانەی لەگەڵتاندا دەژین لەم وڵاتە دوو بژاردەیان هەیە: یان سەرانەی/باجی “کرستیان-بوونیان” بدەن؛ یان دەبێت شمشێر بە ڕوویاندا هەڵبکێشین و بیانکوژین.
لە (٢٠١٤)دا کاتێک داعش هات و دەشتی “نەینەوا”ی داگیرکرد، ڕێک

بەو شێوەیە مامەڵەی لەگەڵ “کریستیانەکان” کرد، وەک ئەوەی بڵێیت هەموویان خوێندکار ببوون لە قوتابخانەکانی کوردستان.

ئەوەی ڕاستی بێت ئەم دەقە لە چاپی (٢٠١٥)ی هەمان کتێب ڕەشکراوەتەوە، تەنیا ئەو چەند دێڕە نەک تەواوی بابەتەکە. ئەمەش دوو شت دەسەلمێنێت:

یەکەمیان: ئەو ڕەخنانەی کە من گرتبووم لەو کتێبانە لە ساڵی(٢٠١٢)دا، چ بۆ نووسین چ بۆ چاوپێکەوتن، لەگەڵ ئەو دیدارانەی کە لەگەڵ وەزیری پەروەردە و بەڕێوەبەری گشتی پڕۆگرام و چاپەمەنییەکان سازکران، هاوکات هەوڵەکانم لەگەڵ ڕێکخراوی “یۆنیسکۆ”، کاریگەرییان هەبووە، کە بۆ هەموومان جێگەی خۆشحاڵی و دەستخۆشییە. بەڵام زۆر بە ڕاشکاویی دەیڵێم کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامیی دەیان و سەدان نا؛ بەڵکو هەزاران پەیام و چیرۆک و گوزارشت و دەربڕینی وای تێدایە کە مەرج نییە داعش دروستکەر بن، بەڵام هێندە کرچ و کاڵن کە بە هیچ شێوەیەک هیچ پەیام و نرخێکی پەروەردەیی لە خۆیان ناگرن، بگرە بە پێچەوانەوە پەیامی ناتەبایی و دژە پێکەوەژیان و پەراوێزخستن و بە کەمزانینی ئەوانی دیکە لەخۆیان دەگرن.

نموونەی دووەم: لادانی ئەو دەربڕینە لە چاپە نوێکەدا خۆی سەلمێنەری ئەوەیە کە تەنانەت دانەرانی کتێبەکانیش درکی مەترسیی بوونی دەقێکی لەم جۆرەیان لە کتێبەکان کردووە.

وەک لە سەرەتادا گوتم، تا چەند ڕۆژێکی دیکە هەر ڕۆژەی لە کورتە بابەتێکدا بە خستنەڕووی نموونەیەک دەمەوێت ڕاستیی “داعشدروستکەری” کتێبەکانی پەروەردەی ئیسلامی لە قوتابخانەکانی هەرێم بخەمە ڕوو. بەڵام دەبێت ئەوە بڵێم کە ئەو نوسخانەی کە من لە(٢٠١٢) تا (٢٠١٥) ئیشم لەسەر کردوون، ئێستا لە کتێبخانەکەمدان لە “ئوسترالیا” و لێرە لەبەر دەستم نین، بۆیە کارکردنم زۆر ئاسان نابێت. بەهەرحاڵ هەر چۆنێک بێت هەوڵ دەدەم لانیکەم پێنج شەش نموونە بخەمەڕوو. چاوەڕوان بن.

“پرۆفایل”

- شێرکۆ کرمانج: دکتۆرای لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان لە زانکۆی “ساوس”/ ئوسترالیا تەواوکردوە. نووسەری کتێبی “شوناس و نیشتیمان لە عێراق”ە، کە بە ئینگلیزیو عەرەبیو

کوردی بڵاوکراوەتەوە، لەگەڵ کتێبی "بە سیاسیکردنی ئیسلام" کە دوو چاپی بە کوردی بڵاوبۆتەوە. شێرکۆ دەیان توێژینەوەی لەسەر پرسی کورد و پۆلەتیکی عێراق و فیکری سیاسی ئیسلام بە ئینگلیزی لە جۆرناڵە ئەکادیمییەکان بڵاوکردۆتەوە و بەبەردەوامیش لە ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان بابەت و توێژینەوە بڵاودەکاتەوە. شێرکۆ چوار ساڵ مامۆستا بوو لە زانکۆی "ئوتارا" لە مالیزیا، پێش ئەویش توێژەری پۆست دکتۆرا بوو لە زانکۆی ساوس ئوسترالیا. لە (٢٠١٠) بۆ ماوەی هەژدە/ ١٨ مانگ گەڕایەوە کوردستان و وەک بەڕێوەبەری تواناسازی لە وەزارەتی خوێندنی باڵا کاری دەکرد و لە "زانکۆی سەلاحەدین" دەرسی دەگوتەوە. ئێستا یاریدەدەری پرۆفیسۆرە و سەرۆکی بەشی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانە لە زانکۆی شارقە لە ئیمارات.

مانای ڕووداو و کارەساتەکانی کوردستان.. تاهیر عیسا

زمانی ڕووداو و کارەساتەکانی کوردستان ڕوونتر لەزمان و لەدوانی هەرکەس، چیی پەیامێک دەگەیەنن؟!

ئەم ڕووداو و کارەساتانەی ڕۆژانە لەکوردستانی هەردوو دەسەڵاتی فیرعەونئاسای زۆنی زەردو و سەوزدا ڕوودەدەن، بەزمانێکی سادە و ڕوون و ڕاشکاو، گوزارشت لە کۆتایی دەورەی سی ساڵەی دەسەڵاتی تەنگەلکی میلیشیایی مافیایی و پاشاگەردانی لەکوردستاندا، دەکەن!
ئەوان، ئەمڕۆکە لە سەر ئاستانە و لەسەر لێواری داڕمانێکی یەکجاری نزیکبوونەتەوە!
پەیوەندییە سیاسیی و ئابوری وکۆمەڵایەتییەکانی ناو ئەم سیستەمی فەرمانڕەوایەتییە گەندەڵە و دژە ئازادی و یەکسانییە، بەتەواوی کەندو کۆسپی گەورەی لەسەر گەشەو نمای هێزە بەرهەمهێنەرەکانی کۆمەڵگاو ژێرخانی کۆمەڵگادا پێکهێناوە. لەهەر سات و زەمەنێکی مێژووی کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکاندا پێشمەرجی داڕوخانی دەسەڵاتە سەرەڕۆ و چەوسێنەرەکان و هاتنە پێشەوەی زەمینەی شۆڕش وئاڵ وگۆڕ،

ناکۆکی و ململانێی ناو کاراکتەرەکانی سەرەوەی هێزە دەسەڵاتدارەکان بووەو سیستەمی بەرەو داڕوخان وداڕمانی یەکجاریی بردووە.
هەردوو دەسەڵاتی زۆنی زەردو سەوزیش، کە لە ئەنجامی ناکۆکیە قووڵەکانی نێوانیان، لەسەر دزی وفزی و تاڵانی، بەجێگایەک گەیشتووە، کە هەر زۆنەو بەشە بەناو حکومەتە کارتۆنیەکەی، داهاتی ناوخۆو باج و ڕسومات وگومورگی ناوخۆ و سەرسنورەکانیش بۆ خۆیان گلدەدەنەوەو چارەنوسی مووچەی فەرمانبەران و مامۆستاو کارمەندانیشیان، لەدۆخێکی نادیاری پڕ لەدڵەڕاوکێدا ڕاگرتووە، هەر ئێستا بەشێکی زۆریان بۆ زیاتر لەچل ڕۆژ دەچێت مووچەکانیان پێنەدراوە.
ئەم دەسەڵاتە دژە خەڵکییە، لەچوار چێوەی عێراقێکی داتەپیوی گەندەڵ وفاسیدی ناجێگیری سیاسیی و ئابووری کۆمەڵایەتیدا، کە لەهەر لەحزەیەکدا، لەلایەک چاوەڕوانی تەقینەوەیەکی گەورەی جەماوەریی کرێکارو زەحمەکێشی لێدەکرێت، لەلایەکی دیکەش، چاوەڕوانی پێکدادانی هێزە میلیشیا ناکۆک ودژبەیەکەکان، لەسەروبەندی کشانەوەی هێزە بەناو شەڕکەرەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی دژی بەناو داعش، ئەوانیی خستەتە ناو گێژاو و تەنگژەو بۆ ئاسۆییەکی قووڵ و بەرفراوانەوە، کە بەبێشک چارەنووسیان لە ئەشڕەف غەنی سەرۆکی ئەفغانستان و دارو دەستەکەی باشتر نابێت.
ئەم ترس ونیگەرانییەی هێزە سیاسییە دینی و ناسیۆنالیستی و تایەفیەکان لە عێراق وکوردستاندا، لەبایکۆتی بە ئەندازە گەورە و بەرفراوانی هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی عێراقدا زیاتر دەرکەوتن و شەبەحی هێزێکی کۆمەڵایەتی بەرفراوانی تووڕەو ناڕازی لەپشتی پەردەی هەڵبژاردنەکان لە بەرامبەر خۆیاندا، دەبینیەوەو ئەوانی دووچاری هیستریاو فۆبیای تێداچوونی یەکجاری خۆیان کردۆتەوە !
شەڕوناکۆکی وململانێی نێوان باڵە جۆراو جۆرەکانی زۆنی سەوزو بەتایبەتیش ناکۆکی نێوان ئامۆزاکان لەناو بنەماڵەی تاڵەبانی و ناکۆکی و ململانێی نێوان سەرانیان لەحیزبەکەیاندا، کە هەر یەکەی بۆ خۆی وەک کۆمپانیای دزی و قاچاخچێتی و تاڵانی بە پارێزگاری لەسەرمایەو بەرژەوەندیەکانی، هێزی میلیشیای تایبەت بەخۆی هەیەو خەڵکی شارنشینی سلێمانی و دەورو بەریان لەناو کەش وهەوایەکی پڕ لە فەوزاو دڵەڕاوکێی شەڕو پێکدادانی خوێناویدا ڕاگرتووە و هاوکاتیش لەناو ئەم کەش وهەوایەی ململانێی سەرانی حیزب و دەسەڵاتی گەندەڵ ودژە ئازادییاندا، ڕێژەی تاوان و کوشتن و تەقەکردن، لەئاستی کۆمەڵایەتیدا، ڕۆژ بەڕۆژ لەفراوانبووندایەو داڵدەدرانی تاوانباران و بکوژانیش لەپاڵ هێزە میلیشیاکاندا، بووە بەکارێکی ڕۆتین وئاسایی و مەعنایەک بە یاساو ڕێساو دادو داوەریی لەم

کۆمەڵگایەدا نەماوەتەوە.
تێکچوونی باری سایکۆلۆجی تاکەکان و پەنابردنە بەر چەک و تاوان، بووە بەدیاردەیەک کە لەسەر دەمەتەقەیەکی زۆر ئاسایی، لەسەر فوول لایت و سەڕەی لەفەو سەڕەی نانەواخانەو لەسەر پارکینگ و لە یانەی شەوانەکاندا، یەکتر خەڵتانی خوێن دەکەن!
هاوڕێ و ڕەفیقی یەکترن، بەمۆبایلێک یەکتر دەکوژن، بە چەند سەد دۆلارێک دەستی دەچێتە کوشتنی داماوێک و لەژیاندا دەیسڕێتەوە، ڕۆژ نییە کەسێک کۆتایی بەژیانی خۆی نەهێنێت!
چوونە سەری بەئەندازەی قاچاخچێتی بە دەرمانی بێهۆشکەرو چوونە سەری ڕێژەی بەکاربەرانی، کۆمەڵگای بەرەو دۆخێکی خراپ وناهەموار بردووە.
لەپاڵ ئەمانەشدا پێکداپژانی هاوینی ڕابردووی نێوان ئاسایش و پۆلیسی شارو چەکدارەکانی شێخ جەعفەری جێگری سەرۆکی هەرێم، کە گوایا ئەمانە پارێزەری ئاسایش و ئارامی شارو هاوڵاتیانن، ئاربێجی وبیکەیسیان لەناو جەرگەی شاری سلێمانی قوباد تاڵەبانیدا خستە گەڕ کە لە دەورەی پیشووی هەڵبژاردنەکانی پەڕلەمانی کوردستاندا، وەک سەرۆکی لیستی یەکێتی بەڵێنی ئارامی و هەلی کاری بەدەنگدەرانیدابوو، کوژران و بریندار بوونی چەند کەسی داماوی ناو هێزەکانی لێکەوتەوە، دووبارەبوونەوەی هەمان ڕووداو ئەمجارەیان لەسیناریۆی دوای هەشتی تەموزو وەکەنار خستنی لاهوری شێخ جەنگیدا، شەڕی تازەی نێوان باڵی بافڵ و میلیشیاکانی شێخ جەعفەرە کە دووبارە کوژراو و برینداری لێکەوتەوە و کەش و هەوای شارنشینانی شاری بەتەواوی تێکداوە!
بافڵ، وەک دەرکەوتەی دوای وەکەنار خستنی لاهورو ئیدیعای یەکێتی تازەو درۆی چاکسازی، تەنیا هەوڵێکە بۆ یەکدەستکردنەوەی خۆی وەک گەورە مافیای قاچاخچێتی و دزی و تاڵانی، داهاتەکانی زۆنی سەوزو وەڵامدانەوەش یەکدەستانەتر، لەبەرامبەر ئاڵ و گۆڕەسیاسیی وئابوریەکانی جیهان و ناوچەکە و هێزەکانی دیکەی بانسەری خۆی، کە ئەمەش بەمانای قووڵبوونەوەی ناکۆکیەکانی نێوان کۆمپانیاو بەرژەوەندە جیاوازەکانە لەو زۆنەدا کە پێشتر لەژێر ناوی مەکتەب سیاسیەکانیدا، بەرگی سیاسیان بەخۆدا دابوو، ئەمڕۆ گومانێک لەو مافیاچێتییە و ململانێی بازرگانی وقاچاخچێتیەدا نەماوە، ناتوانێت بەبێ سەرکێشان بە پێکدادانی خوێناوی بڕواتە پێشەوە، هەر کۆمپانیایەک بۆ ئەوەی درێژە بەسەرمایەگوزاری لەدزی و تاڵانیەکانیدا بدات، پێویستی بەهێزی میلشیاو چەکدارە، کۆکردنەوەی هەموو ئەم بەرژەوەندە جۆراو جۆرانەش، لەدوای دۆخی هەڵبژاردنەکان و بایکۆت و ململانێی ناو بنەماڵەو چوونە سەری ناڕەزایەتیەکان و

دواترینیان هاتنە مەیدانی خوێندکاران لەپاڵ خواستی دەرماڵەداو خراپبوونی چاوەڕوانکراوی دۆخی هەڵبژاردنی داهاتووشیان، ناتوانێت هەنگاوێکی تر بەمجۆرە بڕواتە پێشەوە.
زۆنی زەردو دەسەڵاتی بنەماڵەیی بارزانیش، ئەگەر لە بنەماڵەی تاڵەبانی لەناوخۆیاندا خراپتر نەبن باشتر نین و بەڵام بەدوو هۆکار، یەکەمیان:-بنەماڵەی بارزانی وەک هێزێکی خێڵەکی کۆنەپارێز، زۆر حەزەریان لەسەر دەرخستنی ناکۆکییەکانی نێوان خۆیان ڕووبەکۆمەڵگادا هەیە، دووەمیان:- مەسعود بارزانی، وەک ناوەندێکی کاریزمایی ناو بنەماڵەکەی بۆتە چەترێک بۆ داپۆشینی هەر ململانێ و ناکۆکییەکی ناوبنەماڵەیی، کە دوای مردنی بێشک چارەنوسیان لە بنەماڵەی تاڵەبانی، کە بەمردنی جەلال تاڵەبانی ئاسەوارەکانی دەرکەوتن و ناکۆکییەکانیان تەقییەوە، باشترنا بێت.
دوای ڕاپۆرتی زاک کەپلین، لە میامی ئەمریکاداو گەندەڵییە بێ شک و بەگومانییە هەژدە ملیۆنییەکەی مەسرور بارزانی، کە مشتێکە لەخەروارێکی دزی وتاڵانییەکانیان، کارەساتی لافاوی شاری هەولێرو ئەو وێرانەیەی بەدوای خۆیدا لەو شارەی هێناو لەدوانەکانی مەسروریش لەپەیوەند بەو ڕووداوەدا، کە گووتی:– مرۆڤ جگە لەوەی سوپاسگوزاری خودا بکات، هیچی تری پێناکرێت، نەفرەت وتووڕەیی خەڵکی حاشیەی شاری هەولێر و جەماوەری هەژارو نەدارو زەحمەتکێشی کوردستانی لەدژیان بردەتە لووتکەوە!؟
هاوکات مەسرورو دارو دەستەو پەیوەندەکانی، دەڵێن، کەمتەرخەمی لەکابینەکانی پێشوودا، کراوە، بەڵێ، بەڵام لەکابینەی پێشوودا، ئامۆزاکەی سەرۆکی حکومەت و باوکیشی سەرۆکی هەرێم بووە، تفەک هەڵدەداتە ئاسمانی زوور سەری خۆی و هەر بەچەو چاوی خۆی دەکەوێتەوە!
بەڵام هێشتاش ناتوانێت، ئەو سەسەد ملیۆن دۆلارەی لەلایەن ئاژانسی جایکای یابانی کە لە مانگی دووی ئەمساڵدا لەلایەن جەگەرو بەڕێوەبەری ئاژانسەکەوە، هەر یەکە لە ئۆڕاڕای نوێنەری ئاژانسەکە لەعێڕاق و جێگرەکەی کۆڕۆنومای نوێنەرییەوە لەکوردستان بڕیاری لەسەردرا بۆ جێبەجێکردنی پڕۆژەی ئاوی قورس و ئاو و ئاوەڕۆی شاری هەولێر و دەوروو بەری، کە لەناو پڕۆژەکەدا بەتەواوی کێشەی ئاوەڕۆی هەولێرو لافاوی شارەکەی بەتەواوی چارەسەردەکرد، بەڵام پارەکە وەرگیراو دارێکیش لەو پڕۆژەیەدا نەخرایە سەر بەردێک و نازاندرێت چارەنووسی پڕۆژەکە بەکوێ گەیشت و بەکوێش دەگات، بشارێتەوە؟
پێش لافاوەکەش، هێرشەکانی داعش و کوژرانی چەندین پێشمەرگەی هەژاری داماو لە بارەگاکانیان، کە گومان دەکرا هەوڵێک بێت بۆ نیشاندانی مەترسیەکان لەسەر هەرێمی کوردستان و دەستی پارتی لەپشت بێت

لەجوڵاندنی ئەو بەشە داعشیەی کە ئەمان لەپشتیانن، هەتا بەئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بڵێن، کە کوردستان هێشتا مەترسی داعشی لەسەرەو عێڕاق وکوردستان جێنەهێڵن! بەمەش کۆمەڵێک کوڕی هەژارو نەداری خەڵکی زەحمەتکێشیان کرد بە قوڕگی ئەژدیهای داعشدا، چونکە ئەمانە فێرن لەسەر تڕاژیدیاو نەهامەتیەکانی خەڵکدا بەهرەبەرداریی بکەن و دەستکەوت وبەرهەمی خۆیان بچننەوە، هەروەک لەشەنگالدا کردیان و بەهەزاران کەسی شارنشینی شەنگالیان خستە ناو چەمبێڵی دڕندانەی داعشەوەو هەتا ئێستاش ئاسەوارە تڕاژیدیائاساکانی بەردەوامن و نەبڕاونەتەوە!
ئەم هەل ومەرجەی ژیان لەکوردستاندا، ناتوانێت بەمجۆرە لەناو تڕاژیدیا بەردەوام و دووبارەو چەندبارەکانی خۆیدا، بەردەوام بێت و لەدوو سیناریۆی چاوەڕوانکراودا بەدەرنا بێت، یان تڕاژیدی لەشێوەی ئەفغانستان و هێنانە پێشەوەی هێزێکی داعشئاسا لەناو ململانێی قوتبە جۆراوجۆرە ئابووریی وسیاسییە جیهانیەکان و هێزە ناکۆکانی ناوچەکەدا، یان سیناریۆی هاتنە پێشەوەی بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی لە خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش و ئازادیخوازو یەکسانیخوازی کۆمەڵگادا، کە دەتوانێت بەر بەهەر چەشنە سیناریۆیەکی دزێوی دیکەی چاوەڕوانکراو بگرێت، ئەم دۆخەش زیاتر لەهەر کاتێک ئەرکی خەڵکی چەپ وکۆمۆنیست و ئازادیخوازی کوردستان و ڕێکخراوە چەپ و سۆسیالیست و ئازادیخوازەکانی دیکەی کۆمەڵگا بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم دۆخەی قورسترو سەختتر کردۆتەوە!

لەم لینک□ی خوارەوەدا، پڕۆژەی ئاوی قورسی هەولێر لەلایەن خودی میدیای پارتی خۆیەوە، لەمانگی دووی ئەمساڵدا بڵاوکرایەوە:-
[بەڕێوەبەری ئاو و ئاوەڕۆی هەرێمی کوردستان: دەست بە جێبەجێکردنی پڕۆژەی ئاوی قورس دەکرێت
https://kurdistantv.net/ku/2021/02/17/kurdistan/%D8%A8%DB%95%DA%95%DB%8E%D9%88%DB%95%D8%A8%DB%95%D8%B1%DB%8C-%D8%A6%D8%A7%D9%88-%D9%88-%D8%A6%D8%A7%D9%88%DB%95%DA%95%DB%86%DB%8C-%DA%BE%DB%95%D8%B1%DB%8E%D9%85%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%AF%DB%95%D8%B3%D8%AA-%D8%A8%DB%95-%D8%AC%DB%8E%D8%A8%DB%95%D8%AC%DB%8E%DA%A9%D8%B1%D8%AF%D9%86%DB%8C-%D9%BE%DA%95%DB%86%DA%98%DB%95%DB%8C-[%D8%A6%D8%A7%D9%88%DB%8C-%D9%82%D9%88%D8%B1%D8%B3

تاهیر عیسا / 20.12.2021

ئەو وڵاتەی کە تێیدا تاوانباران لە جیاتی سزادانیان پەنا دەدرێن و دەربازدەکرێن!.. حەسەن ڕازانی

(هەرێمی کوردوستانی عێراق بۆ نموونە)

(لە پەراوێزی گیان لەدەستدانی نەقیب محمد لەتیف و برینداربوونی سێ پۆلیسی تر.)

پوختەی کارەساتەکە: لە ئێوارەی درەنگانی ٤-١٢-٢٠٢١ لە تانجەڕۆوە ژنێک تەلەفۆن دەکات بۆ بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی توندوتیژی دژی ژنان و پێیان دەڵێت کە هەڕەشەی کوشتنی لەسەرە. نەقیب محمد لەتیف لەگەڵ سێ پۆلیسی تر بە پەلە دەگەنە شوێنەکەو هەر بە گەیشتنیان دەدرێنە بەر دەستڕێژی گوللەو لە ئەنجامدا نەقیب محمد گیان لەدەست دەداو سێ پۆلیسەکەش بریندار دەبن. تاوانبارانیش بەی دەردەچن و تا بەرواری ئەم نووسینەش کەسیان لێ دەستگیر نەکراوە. هەندێک دەنگۆ بڵاو بووەتەوە کە گوایە بەرپرسێکی گەورەی سەربازی لە پشتی تاوانبارەکانەو دەربازی کردوون یان پەنای داوون .

جا لەوبارەوە یەک پرسیاری گەورە دەبێ بکرێت ئەویش ئەوەیە کە : ئایا بۆ ڕاست دەسەڵات دەیەوێت یاسا جێبەجێبکرێت و تاوانبارانیش سزابدرێن و دیاردەی ژن کوشتن و توندوتیژیش بەرامبەریان بوەستێنرێت؟ ئەگەر وەڵامی ئەو پرسیارە بەڵێ بێت کەواتە دەبێ دەسەڵات و حکومەت هەم پشتی پۆلیس و دادوەرو دەسەڵاتی جێبەجێکار بگرێت و هەمیش نابێت تاوانباران لە ژێرهیچ بیانوویەکدا پەنا بدات یان دەربازیان بکات. ئەگەر ئەم کارە بکات کەواتە ئەو دەسەڵاتە نە دەیەوێت یاسا جێبەجێبکرێت و نە دەشیەوێت تاوانباران سزابدرێن و نە دەشیەوێت دیاردەی ژن کوشتن و توندوتیژی لە بەرامبەریان کۆتایی

پێ بهێنرێت. ئیترلەمەودوا نە دادوەر دەتوانێت کارەکەی خۆی بە پێی یاسا بەڕێوەبەرێت و نە پۆلیسیش دەتوانێت بە دوا تاوانبارانەدا بڕواو بیان گرێت و نە هیچ لایەنێک و خەڵکی تریش دەتوانن لەو بارە هاوکار بن. کەواتە تەواوی شانەکە هەمووی لە سەری ئەو دەسەڵات و حکومەتەدا دەشکێتەوە.

بە پێی کۆمەڵگای کوردی و ئەو هەل و مەرجەی کە خەڵکی کوردوستان تێیدا ژیان بەسەر دەبەن پێم باشە لەوبارەوە چەندین پرسیار بکەم. بۆ نموونە: ئایا دیفاعکردن لە ژنان بۆ ئەوەی توندوتیژییان لە بەرامبەردا نەکرێت تەنها ئەرکی حکومەت و دەسەڵاتی سیاسییە؟ ئایا لایەنی جێبەجێکار لە نێوحکومەتی هەرێمی کوردوستاندا دەتوانێت یاسا لەبەرامبەر هەمواندا بە یەکسانی جێبەجێبکات؟ دەبێ ڕاستەوخۆ ئەرکی کێ بێت کە نەهێڵێت توندوتیژی لەبەرامبەرژناندا ئەنجام بدرێت؟ ئایا پۆلیس وەک تیپی سەنگەری پێشەوەی لایەنی جێبەجێکار، دەتوانێت یاسا جێبەجێبکات لە هەرێمی کوردوستاندا؟ بۆچی تاکو ئێستا نەتوانراوە توندوتیژی لەبەرامبەرژناندا بوەستێنرێت و ژن کوشتن کۆتایی پێ بهێنرێت؟ ڕۆڵی دەسەڵات لە کوردوستاندا لەولەوبارەوە چییە ؟ ئەدی ڕۆڵی ئایین و مەزهەبەکان؟ ئەدی باشە ڕۆڵی ئەو هەموو ڕێکخراوانەی ژنان و خانمان و ئافرەتان کە هەندێکیان خاوەن لانەو شێڵتەرو شوێنی حەوانەوەی ئافرەتانی لێقەوماویشن چی بووە؟ ئەمانەو دەیان پرسیاری تر.

بە بڕوای من، بە پشتبەستن بە سەرخانی فکری کۆمەڵگەی کوردوستان، بە ڕۆڵی ئایین و مەزهەب، بە کەلتووری باوو هێنراوو داسەپاو، بە پاشخان و باکگڕاوندی هێزو لایەنە سیاسییەکانی بەشدار لە دەسەڵاتی هەرێم، هەروەها بە مێژووی دوێنەی سەردەمی حوکمی بەعس لەو بارەوە، پێویستە زۆر لایەن و کەس و ڕێکخراو بێنە مەیدانی کارو لە چوارچێوەی شیعارو گوتاری سیاسی و بەکرداردا بێنەدەر.

ئەم کارە پێشی هەموان، بە بڕوای من، ئەرکی حکومەت و دەسەڵاتی سیاسی و فەرمانڕەوای وڵاتە. بۆیە دەبێ ئەم حکومەت و دەسەڵاتە سیاسییە بە یاسا لە ڕێگەی دام و دەزگای تایبەت بەوکارەوە، کە پۆلیس ڕاستەوخۆ یەکێکیانە، ئەو کارە ئەنجام بدات. وە دەبێ حکومەت خۆی بە بەرپرس بزانێت لە دابینکردنی ئاسایشی سەرو ماڵ بە تەواوی کۆمەڵگا کە ژنانیش بەشێکن لەو کۆمەڵگایە. دەبێ کۆمەڵگا لە لای ڕۆشن بێت کە بەرپرسی ڕاستەوخۆی یەکەم و کۆتایی لە ئەنجامدانی ئەوکارە دا حکومەت و دەسەڵاتی سیاسی و فەرمانڕەوای وڵاتە.

دوای حکومەت و دەسەڵاتی سیاسیی و فەرمانڕەوا، بە بڕوای من، دەبێ زۆر لایەنی تریش ڕۆڵیان هەبێ و هاوکار بن لەوبارەوە. پێویستە کۆمەڵگا بە گشتی بە ئەرکی خۆی بزانێ کە ڕێبگرێت لە توندوتیژی لە بەرامبەر ژنان دا و نابێت کۆمەڵگا بهێڵێت کە ژنان بە هەر بیانوویەکەوە بێت بکوژرێن. ئەم کارە ئەرکی هەموو ئەو لایەنە سیاسیانەشە کە مەسەلەی ژنیان بە گرنگە، ئەرکی هەموو تاکەکی ئازادی خوازو مرۆڤ دۆستە، ئەرکی هەموو ئەو نووسەرو ڕۆژنامەنووس وچالاکوانانەیە کە مەسەلەی ژنیان گرنگە، ئەرکی کۆمەڵگای مەدەنییە، تەنانەت ئەرکی ئایین و ئایینزاکانیشە بە گشتی، دەبێ لەو بارەوە ڕۆڵی ئەرێیانە بنوێنن لە نەهێشتنی ژن کوشتن و توندوتیژی لەبەرامبەر ژنان دا، ئەرکی خودی ژنان خۆیانە لە ڕێگەی یەکگرتوویی خۆیان و خۆڕۆشنبیرکردن وهەروەها لە ڕێگەی ڕێکخراوەکانی ژنانی سەربەخۆیانەوە، هەروەها ئەرکی هەموومانە لە ئەوپەڕی چەپمانەوە بە مامناوەندی و لیبڕالیمانەوە کە دەبێ ڕۆڵمان هەبێ لە نەهێشتنی توندوتیژی لەبەرامبەرژناندا. ئەبێ ژن کوشتن کۆتایی پێبێت.

بەیە نابێت ئەو ئەرکە، کە ئەرکێکی گەلێک قورس و ئاڵۆزە، بە تایبەتی لە کۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتیدا، بە تەنیا بخرێتە سەر شانی چەند ئەفیسەکی پۆلیس. بە وەستاندن و کۆتایی پێهێنانی دیاردەی توندوتیژی لە بەرامبەر ژنان، ژن کوشتن و تاوان لەبەرامبەریاندا، تەنیا نابێ بە ئەرکی پۆلیسی بزانین و بە تەنیاش ئەو کارە بە پۆلیس ناکرێت. بە تایبەتیش لە شوێنێکی وەک و کوردوستاندا.

بە پلەی یەکەم ئەرکی ڕێکخراوەکانی ژنانە کە ڕاستەوخۆ پشتگیریی لەو ئەفیس و دامەزراوە فەرمیانە بکەن کە ئەرکیان پاراستنی ژنانە لە توندوتیژی و دەبێ لەوبارەوە بە بەردەوامی بەدواداچوونیشیان هەبێ کە ئاخۆ ژنان وەک و پێویست پارێزراوون؟ بەیە ئەگەرهەموومان بەشدار نەبین لەو کارەدا ئەوا، بە بڕوای من، بە بوونی چەند ئەفیسەکی پۆلیس یان یاسایەک کە توانای جێبەجێبکردنی ئەو یاسایەش نەبێ، ئەو ئەرکە بە تەواوی و بە سەلامەتی جێبەجێ ناکرێت. کۆمەڵگاش لەو بارەوە بێ خەتا نییە.

جا کاتێک کە هەموومان وەک و پێویست بەشدار نابین ئەوا بەردەوامی دەبێ لە ڕوودانی ئەو کارەساتە دڵتەزێنانە لە وێنەی کارەساتی گیان لەدەستدانی نەقیب محمد لەتیف و برینداربوونی سێ پۆلیسی تر. هۆی ئەمەش بە پلەی یەکەم ئەوەیە کە نەقیب محمدەکان بە تەنیا ناتوانن ئەو ئەرکە قورس و ترسناکە لە نێو کۆمەڵگایەکی بە سەرەوبەرەی وەک و کوردوستاندا جێبەجێ بکەن. بەیە ئەگەر پشتیان نەگیرێت لە لایەن هەموانەوە بە تایبەتی لە لایەن حکومەت و دەسەڵاتەوە ئەوا بەم

شێوەیە دەبنە قوربانی و گیانیان تێدا دەچێت لە پێناوی بەرگرتن بە تێداچوونی گیانی کەسانی تردا. بۆیە دەبێ دەسەڵات بە بەرپرس دابنرێت. هەروەها نابێت ڕێکخراوەکانی ژنان لەو بەرپرسیاریەتیە بەدەربکرێن.

بە ئاوڕدانەوەیەک لە دوێنەی کوردوستان لە سەرەتای نەوەدەکانەوە تاکو ئێستاشی لەگەڵدا بێت دیاردەی ژن کوشتن و توندوتیژی لەبەرامبەر ژناندا نەتوانراوە بوەستێنرێت. ئامارەکانی ژن کوشتن و توندوتیژی لەبەرامبەر ژناندا ئەوە نیشان دەدەن کە نە حکومەت و نە ڕێکخراوەکانی ژنان و ئافرەتان و خانمان نەیان توانیوە وەک پێویست دیاردەی ژن کوشتن و توندوتیژی لە بەرامبەر ژنان دا کۆتایی پێ بهێنن. سەردەمی پێش نەوەدەکان دیاردەی ژن کوشتن و توندوتیژی لە بەرامبەر ژناندا بە بەراورد بە دوای نەوەدەکان لە کوردوستاندا زۆر کەمتر بوو. تاوانباران سزا دەدران و نەیان دەتوانی بە ئاشکرا و بە ئازادی بسوڕێنەوە. بەڵام ئێستا بەڕێ بە ئاشکراو بە ئازادی دەسوڕێنەوە.
دەسەڵاتی ئێستای هەرێم بە ڕاستەوخۆیی و بە ناڕاستەوخۆیی لە باتی ئەوەی ببێتە لانەو پەناگەی ژنانی لەقەوماوو هەڕەشەلێکراو، کەچی بووەتە بە پەناگەو لانەی تاوانباران و بکوژانی ژنان.
بەرپرس و کاربەدەستە دەسەڵاتدارەکانی نەو ئەو دەسەڵاتەی کوردوستان خۆیان ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ تاوانبارەکان گل دەدەنەوەو ناهێڵن دەستی یاساو سزا بیان گاتێ. بۆیە کاتێک کە لایەنی جێبەجێکاری یاسا توانای جێبەجێکردنی یاسای نەبێت و پشتی نەگیرێت لە لایەن حکومەت و دەسەڵاتەوە ئەوا کارەساتی لە وێنەی گیان لەدەستدانی نەقیب محمد هەمیشە ڕوودەدەن. نەک هەر ئەوە بەڵک و نەقیب محمدەکانی تریش کە ئێستا لە ژیاندا ماوون، کە من هیوادارم هەمیشە سەلامەت بن، ئەوانیش ئیتر ناتوانن وەک و پێویست ئەرکەکانیان جێبەجێبکەن و ناتوانن یاسا بسەپێنن.
کەم کردنەوەی ڕێژەی تاوانی توندوتیژیی لە بەرامبەر ژنان و کوشتنیان پەیوەستە بە جێبەجێکردنی یاساوە. تا یاسا زۆرترو باشترو بە بەردەوامی بەسەر هەموو لایەکدا جێبەجێبکرێت ڕێژەی تاوان کەم دەبێتەوەو بە پێچەوانەش ڕێژەی تاوان بەرەو هەڵکشان دەچێت. کەواتە لەو نێوەدا ڕێژەی کارەساتەکانی لە وێنەی نەقیب محمد زۆرتر دەبن. لە ئەنجامی جێبەجێ نەکردنی یاساشدا لە لایەکەوە ژنان دەبنە قوربانی و لە لایەکی تریشەوە بە بەردەوامی نەقیب محمدەکان لەو ڕێگایەدا دەبنە قوربانی.

لە هەمووشی گرنگتر و ترسناکتر ئەوەیە کە دەسەڵاتی سیاسی و فەرمانڕەوا دوولایەنە خودی خۆی تێوە گلاوەو هاوکارە لە زیادبوونی توندوتیژی لە بەرامبەر ژنان و کوشتنی ژناندا. چونکە لە لایەکەوە وەک و پێویست پشتی لایەنی جێبەجێکار ناگرێت و هاوکاری ناکات، وە لە لایەکی تریشەوە هەندێک لە بەرپرسانی نێو ئەو دەسەڵاتە دەچن تاوانباران دەپارێزن و لای خۆیان پەنایان دەدەن یان دەربازیان دەکەن و ڕەوانەی هەندەرانیان دەکەن یان لە ڕێگەی فشار لەسەر دادگا دەچن کەیسەکانیان یان بە لایەدا دەبەن یاخود لەسەریان سووک دەکەن.

ڕەفتارو سیاسەتی دەسەڵاتە کە وا دەکا لە لایەکەوە پۆلیس و لایەنی جێبەجێکارنەتوانن وەک و پێویست یاسا جێبەجێبکەن یان دەبنە قوربانی لەوڕێگایەدا، وە لە لایەکی تریشەوە دەسەڵات خودی خۆی دەبێتە هۆی ساردکردنەوەی لایەنی جێبەجێکار لە جێبەجێکردنی یاسادا. کەواتە تا ئەم دەسەڵاتە سیاسەتی بەم شێوەیە بێت، ژن کوشتن و توندوتیژی لە بەرامبەر ژنان کۆتایی نایەت و تاوانیش هەربەرەو سەر دەڕوا و کارەساتی لە وێنەی گیان لەدەستدانی نەقیب محمد و برینداربوونی هاوڕێکانی هەربەردەوامی دەبێ…

لە کۆتاییدا قسەی یەکێ لە ئەفسەرە هاوڕێکانی نەقیب محمد دەهێنمەوە کە وتی:
“ئێمە چۆن بتوانین یاسا جێبەجێبکەین لە کاتێکدا دەسەڵات تاوانباران گل بداتەوەو بیان پارێزێت. ئێمەش بە مەرەدی نەقیب محمد دەچین. بکوژانمان وەک بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن و دەرباز دەکرێن لە لایەن بەرپرسە گەورەکانی نێو ئەو دەسەڵاتەی کە ئێمە یاسای بۆ جێبەجێ دەکەین. کەواتە ئەگەر پشتمان نەگیرێت ناشتوانین یاسا وەک و پێویست جێبەجێ بکەین. ئەگەر یاساشمان وەک و پێویست پێ جێبەجێ نەکرا ئەوا لە لایەکەوە هەم خۆمان دەبینە قوربانی و هەمیش ناتوانرێت کوشتنی ژنان و توندوتیژی لەبەرامبەریاندا کۆتایی پێ بهێنرێت و هەمیش تاوانباران هەر لە زیادبووندا دەبن”..

حەسەن ڕازانی
٢٠٢١-١٢-٧

شیعر/ دەیجوری لە دایک بوون.. سەردار جاف

ئەم گریانە
گەڵا وەریوەکانی پاییز گڕ دەدەن
ئازارەکان
پانتایی شەوی دەیجوریش
کپ و مەحوو دەکەنەوە
ئەم هەوارە ڕژاوەی شیلەی تاموبە
ئافاتێکی بەربڵاوە
بۆ بەر پەرژینی خاپوورا ڕادەمانەن
لە ڕووباری مەیلەکانم
دەپەڕێنەوە
کاتێ کە کاڤاری تەمەن
بە بێژنگی گەوجی و گەلی
سیخناغدراو
تەمتومانی سەر ڕۆژووە پەست
دەشێ لە قوڵفدرابێ و
بە ژوانی ئەتک و ڕیسوا هەگر بووبێ
یاخود نیشتیمانێکی قوڵمسواغدراو
لێوەکانت
بەنێ با فوو لە مەمەکانی من بکەن
کات لە هەشتی بەیانیدا
دەمم بە ماچی سەفەرت سپاردووە
بە بارتەقای
ترپەی ساڵانی هەناسە
لە سەر شەختەئاوی زرێ
دەنک دەنک
خەجاڵەتیم ژماردووە
ژوورێ مینای کاوڵاشی خەم
بن گەڕپێ کز و تاریک
دەفتەری بیرەوەرییەکان
پەڕەپەڕە دەکەم
نازانم لە کام بن میچی حەرفەکانا
گومەتی مزگەوتی باڵات

دەشێوێنم
بە سێڵاوی ئەشکاویما
تەڕتەڕ دەکەم
کە تۆیش لێم بووی
بە سەرابە سەر شێتەکەی دراوسێمان
قەت پێت ناگەم
پیتەکەنت بوونە فیلمی ورووژێنەر
دیقەت دەدەم
چوارپەلێکی تێکشکاو و کۆست کەوتووم و
لێت تێ ناگەم
تۆ دەزانی
زۆر دەمێکە من شەوارەی
ئاوازی پڕ گەرووتم و
بە بێ سەماو لەنجەی پرچت
لەم یەڵدایە
پەرشم دەکەی
خۆ لە خاڵی بوونی خۆما
دەخولێمەوە
قەت خۆم بۆ پر نا بێتەوە
کە تۆ هاتی
لە نێو فنجانی چاوتدا
بۆ هەواری عەرشم دەبەی

بە بۆنەی ساڵڕۆژی لە دایکبوونم نوسرا .

ئەڵمانیا
١٩ . ١٢ . ٢٠٢١

شیعـــر/ بەربـــوونەوە.. هۆزان ئیسماعیل کەریم

چوار چێوەیەک

بەبێ وێنە لە چاوەڕوانی شەهیدبوونی
سەربازێکی داماو
تەماشی دایکەکان دەکات

گەڕەکی بەتاڵ لە چاوەڕوانی
تەرمی پەپولەیەکی کوژراو
گۆرانی ناموس دەچڕێ

پیاوێکی بێ گیرفان و ژنێکی دوودڵ
لەناو خانوویەکی سەد مەتری
لە ناوندی شاری
لەسەر بەرماڵێکی دڕاو
لە خودا دەپاڕێنەوە
یوئێن دادپەروەری بچەسپێنێ

پارکێکی بێناز و بێکەس
بە گەدەیەکی پڕ لە کریستاڵ و سەمەدرین
لە چاوەڕوانی گەنجێکی بێ دڵ
دڵی خۆی دەداتەوە

ترافیکێکی گەرم وەک جەهەنم
لە چاوەڕوانی منداڵێکی دەستگێڕ
خەو دەیباتەوە

گوڵێکی پلاستک
لە چاوڕوانی عیشقێک
فاتیحا بۆ سبەی دەخوێنێت

زستانێکی گەرم لە چاوەڕوانی
هاوینێکی سارد
بەرد لە ئەستێران دەگرێت

منیش بەبێ خەم لە چاوەڕوانی تۆدا
رۆژەکانی کۆتایی تەمەنم دەژمێرم.

هێزان ئیسماعیل کەریم

کورتەچیڕۆک/ تریقەی پێکەنین.. رەسوڵ بەختیار

هەر ناوێکی لێ دەنێن، گرنگ نییە، ئەوەی لەلام جێگەی ئاماژەکردنە، ل□ نێو مینی پاسەکەدا، ل□ تەنیشت گەنجێکێ بیست ساڵە دانشتبووم، ئەو ماسکی بەستبوو، لەچاوەکانیدا شتێکی وا نەبوو تا بزانم لەرووی عەقڵییەوە تەواو نییە، بەڵام لەناکاو بێدەنگی ناو مینی پاسەکەی شکاند و دایە تریقەی پێکەنین، کەس خۆی مشەوش نەکرد و کەسیش ئاوڕی نەدایەوە، دیار بوو ل□ پێش ئەوەی سواری پاسەکە بم، چەند جارێک دابوویە تریقەی پێکەنین.... زۆری نەبرد جارێکی دیکە دایەوە تریقەی پێکەنین، ئەمجارەیان خۆم پێ رانەگیرا و گوتم: خۆش دەبی خۆش دەبێ. ئەوەی سەیرە هەموو سەر نشینەکانی نێو پاسەکە دەستیان ب□ پێکەنین کرد، منیش لەگەڵیان پێکەنیم، وەک ئەوەی نووکتەیەکی خۆش گێڕدرا بێتەوە. هەرچۆنێک بێ، گەیشتینە جێگەی مەبەست... ئەوەی سەیرە لەکاتی دابەزین گەنجەکە لێم هاتە پێش و گوتی: منیش دەزانم خۆش دەبێ، بەڵام ئەو کاتە خۆش دەبێ رۆژگار ئێمەی ل□ هەموو شتێک کردووە، ئەو کات تاقەتی ئەوەشمان نامێنێ چەند چرکەیەک ئاسوودە بین، دەبێ چاوەڕێی مردن بکەین، بۆیە من هەردەم پێدەکەنم دەمەوێ ل□ ئێستاوە قەر□ بووی هەموو ناخۆشییەکانی ئەوکات بکەمەوە.